

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1916.

Första kammaren.

Nr 74.

Onsdagen den 24 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 155, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för bekämpande av arbetslösheten bland stenarbetare.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran jordbruksutskottets nästlidna dag bordlagda utlåtanden nr 90—93.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets den 17 och 19 i denna månad bordlagda utlåtande, nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en statens hästavelsfond.

Ang. inrättande av en statens hästavelsfond.

I en till riksdagen den 11 april 1916 avläten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 172, hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att hela det nettobelopp, varmed de till statsverket redan influatna samt på grund av hittills av Kungl. Maj:t lämnade utförseltillstånd inflytande hästförsäljningsmedel översköte 686,700 kronor, finge avsättas till en under förvaltning av statskontoret ställd fond, benämnd: statens hästavelsfond, vilken skulle av statskontoret göras räntebärande;

dels medgiva, att Kungl. Maj:t finge, sedan årligen en tiondel av fondens avkastning lagts till kapitalet, efter stuteriöverstyrelsens hörande disponera återstoden av avkastningen av fonden till åtgärder för hästavelns främjande;

dels ock förklara, att fondens kapital icke finge utan riksdagens medgivande förminska.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition ville

dels medgiva, att hela det nettobelopp, varmed de till statsverket redan influatna samt på grund av utav Kungl. Maj:t före den

Ang. inrättan-
de av en
statens häst-
avelsfond.
(Forts.)

11 april 1916 lämnade utförelsetillstånd inflytande hästförsäljningsmedel översköte 686,700 kronor, finge avsättas till en under förvaltning av statskontoret ställd fond, benämnd: statens hästavelsfond, vilken skulle av statskontoret göras räntebärande;

dels besluta, att Kungl. Maj:t finge, sedan årligen minst en tiondel av fondens avkastning lagts till kapitalet, efter stuteriöverstyrelsens hörande, för åtgärder för hästavelns främjande disponera så stor del av återstoden av avkastningen av fonden, som av riksdagen för varje år anvisades.

Herr Fahlén: Sedan andra kammaren fattat beslut att till utskottet återförvisa detta utlåtande angående inrättande av en statens hästavelsfond, anhåller jag, herr greve och talman, att få hemställa, att även denna kammare behagade återremittera ärendet till jordbruksutskottet.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande utlåtande annat yrkande ej förekommit, än att detsamma skulle visas åter till utskottet.

Härefter gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på återremiss; och förklarades den senare propositionen vara med ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning av lagutskottets den 19 och 20 innevarande maj bordlagda utlåtande, nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av sista stycket i övergångsbestämmelserna till lagen den 16 oktober 1914 om tillsyn å fartyg, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. förslag
till ny förord-
ning om auto-
mobiltrafik
m. m.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 19 och 20 i denna månad bordlagda memorial, nr 38, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande lagutskottets utlåtande, nr 27, i anledning av *dels* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny förordning om automobiltrafik *dels ock* fyra i ämnet väckta motioner.

I utlåtande, nr 27, i anledning av *dels* Kungl. Maj:ts proposition nr 51 med förslag till ny förordning om automobiltrafik *dels ock* fyra i ämnet väckta motioner hemställde lagutskottet. 1:o att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att vid granskning av berörda förslag riksdagen ej funnit skäl att mot detsamma göra andra erinringar än utskottet i utlåtandet upptagit, samt 2:o att de i anledning av propositionen väckta motionerna, därest de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet sålunda hemställt, ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade första kammaren bifallit utskottets hemställan oförändrad, varemot andra

kammaren bifallit samma hemställan med den ändring, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

För sammanjämkning av den skiljaktighet, som förelåge mellan kamrarnas beslut, hade utskottet i nu föredragna memorial hemställt, att vidkommande utskottets hemställan i dess utlåtande, nr 27, punkt 1:o kamrarna, vardera med frånträdande av sina skiljaktiga beslut, ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen, efter granskning av Kungl. Maj:ts förslag till ny förordning om automobiltrafik, icke funnit skäl till andra erinringar beträffande själva förordningen än de i berörda utlåtande upptagna, men att riksdagen ansåge, att i förordningens övergångsbestämmelser borde intagas en föreskrift därom, att beträffande allmänna vägar, å vilka för närvarande körning med automobil icke vore tillåten, men vilka enligt § 13 mom. 1 i förordningen skulle bliva för sådan trafik upplåtna det skulle åligga Kungl. Maj:ts befallningshavande, efter vederbörande vägstyrelses hörande, att genom särskilt beslut skyndsamt avgöra, huruvida med hänsyn till vägens beskaffenhet hinder mot dess upplåtande för automobiltrafik kunde anses tills vidare föreligga.

Ang. förslag
till ny förordning
om automobiltrafik
m. m.
(Forts.)

Reservation hade avgivits av herr *Trana*, som anförde:

»Jag anser för min del, att utskottet bort förfara i enlighet med vad som skett beträffande det från riksdagen begärda yttrandet om apoteksvarustadgan vid 1913 års riksdag och sålunda ej inlåta sig på vägens beskaffenhet hinder mot dess upplåtande för automobiltrafik kunde anses tills vidare föreligga.»

Vidare hade reservation anförts av herr *Knut Larsson*, vilken likväl ej däri framlagt sin mening.

Herr *Trygger*: Herr greve och talman, mina herrar! Jag skall ej göra något yrkande, men jag kan ej underlåta att uttala såsom min mening, att i det föreliggande fallet någon sammanjämkning icke hade bort ifrågakomma. Första kammaren har ju ej haft något att erinra i den punkt, som frågan gäller, mot det framlagda förslaget. Däremot har andra kammaren haft en erinran att göra, och vid sådant förhållande har riksdagen ej haft något att säga, och då denna punkt ej står i något nödvändigt samband med de övriga, borde på denna grund någon sammanjämkning icke komma ifråga. Det synes mig alltså som om det varit riktigast att man stannat vid vad kamrarna första gången varit ense om. Emellertid: efter denna erinran har jag ej något speciellt yrkande att göra.

Greve *Spens*: Den högt ärade föregående talaren gjorde visserligen intet yrkande, men jag skall ändå be att få nämna, att inom utskottet framhöll jag för min del samma formella synpunkter, som han nu framfört, och ansåg jag det vara formellt riktigast, att någon sammanjämkning ej företoges. Jag ville

Ang. förslag
till ny förord-
ning om auto-
mobiltrafik
m. m.

(Forts.)

dock ej motsätta mig sammanjämkningsen av den anledningen, att så sent som under år 1915, då Kungl. Maj:t begärde riksdagens yttrande angående förordningen om siktning av rågmjöl samt kamrarna fattade skilda beslut om detta yttrande, lagutskottet föreslog och riksdagen godkände en sammanjämkning av de skiljaktiga besluten. Riksdagens praxis i avseende å sammanjämkning, då det gällt ett yttrande, som riksdagen haft att avgiva, har således varit vacklande. Goda praktiska skäl synas mig även förefinnas att i detta fall vidtaga en sammanjämkning. Första kammaren går ju andra kammaren till mötes utan att därigenom någon egentlig ändring i sak äger rum. En sådan undersökning, som utskottet nu sammanjämkningsvis föreslagit, torde Konungens befallningshavande även eljest alltid komma att vidtaga för att kunna utfärda den i förordningen föreskrivna kungörelsen om tillåtna automobilvägar. Den enda ändringen i praktiken torde komma att bestå däri, att förutom kronobetjäningen även vägstyrelsen kommer att höras av Konungens befallningshavande i fråga om upplåtandet av de nya vägarna, och däremot, att undersökningen på detta sätt göres ännu fullständigare, torde någon befogad anmärkning icke kunna göras. Jag hemställer därför om bifall till utskottets förslag.

Herr Alexanderson: Ja, även jag, herr talman, var inom utskottet av den mening, att någon sammanjämkning ej borde äga rum och röstade i enlighet härmed. Men då, som greve Spens har anmärkt, praxis i det avseende här är i fråga, varit vacklande, och då något grundlagsenligt hinder ej lär kunna påvisas förefinnas för en åtgärd som den förevarande, så har jag ej ansett mig böra motsätta mig den allmänna meningen inom utskottet genom att uttryckligen reservera mig mot utlåtandet. Saken ligger tydligen så, att vännerna inom utskottet av första kammarens beslut lika väl som vännerna inom utskottet av andra kammarens beslut var för sig befarat, att Kungl. Maj:ts beslut, därest någon sammanjämkning ej komme att äga rum, skulle utfalla i större avvikelse från vederbörande kammares mening än om man på förhand åstadkomme en sammanjämkning av det slag, som här är ifrågasatt. Här föreslås Kungl. Maj:t så att säga en kompromiss mellan dessa skilda meningar om vilken parterna enat sig, och det kan ju vara skäl för sig att låta detta förslag komma fram.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter kammaren biföll vad utskottet i förevarande memorial hemställt.

Vid förnyad föredragning av lagutskottets den 19 och 20 innevarande månad bordlagda utlåtanden:

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag

till lag innefattande tillägg till lagen om reglering av prästerskaps avlöning den 9 december 1910, och

nr 40, i anledning av *dels* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 7 i förordningen den 16 november 1863 angående allmänt kyrkomöte samt lag om ändrad lydelse av 2 § 1:o i lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, i vad propositionen angår sistnämnda lag, *dels ock* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 14:o i lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt,

biföll kammaren vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts den 19 och 20 i denna månad bordlagda utlåtande, nr 17, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående studiemöjligheterna för fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter.

Ang. studiemöjligheterna för fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter.

I en inom andra kammaren av herr *Tengdahl* väckt motion, nr 205, hemställdes, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa en utredning av vad som genom donationer eller annorledes f. n. vore åtgjort för att underlätta studiemöjligheterna för fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter av skilda slag, samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Med anledning av denna motion hade andra kammarens första tillfälliga utskott, till vilket ifrågavarande motion hänvisats, i avgivet utlåtande hemställt, att kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning om vad från statens sida kunde göras för underlättande av studiemöjligheterna för begåvade men fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter av skilda slag, samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Sedan andra kammaren bifallit sitt utskotts förenämnda hemställan, hade ärendet överlämnats till första kammaren, som hänvisat detsamma till förberedande behandling av sitt första tillfälliga utskott, vilket i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida och på vad sätt genom statens försorg understöd lämpligen måtte kunna beredas begåvade men fattiga studerande vid högre bildningsanstalter, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill en sådan utredning kunde föranleda.

Herr *Cavalli*: Herr talman, mina herrar! Då jag nu tar till orda vid behandlingen av ett tillfälligt utskotts betänkande, ber jag att till en början få fästa kammarens uppmärksamhet på

Ang. studiemöjligheterna för fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter.

(Forts.)

betydelsen och räckvidden av dessa utskotts förslag. Då man har för sig ett ständigt utskotts betänkande så vet man, vad det gäller. Det framkommer ett förslag bestämt fixerat i en klart angiven fråga. Man vet således hur man skall handla, och man vet vad frågan gäller. Med ett tillfälligt utskotts betänkande är det nästan omvänt. I dess hemställan proklameras en abstrakt tes, vars konkreta konsekvenser icke kunna överskådas.

Till dessa erinringar av allmän art skall jag beträffande nu förevarande betänkande foga några speciella randanmärkning-
gar. Det förslag, som här föreligger, har sin yttersta grund i en motion, som framlades vid 1915 års riksdag i andra kammaren av friherre Palmstierna och där han påkallade statens direkta medverkan för lättnader åt studenterna i de svårigheter av olika slag, som för många av dem vore förbundna med anskaffandet av de nödiga studiemedlen. Det tillfälliga utskott i andra kam-
maren, till vilket motionen remitterats, avstyrkte visserligen densamma, men ej därför, att det ej ville saken, utan därför, att motionen ej var nog vittomfattande. Utskottet sade, att denna motion utgjorde endast en del av ett mera omfattande samhällsspörsmål, nämligen huru mindre bemedlade studerande av olika slag skulle kunna sättas i tillfälle att utan alltför be-
tungande ekonomiska svårigheter bedriva sina studier. Och motionären i år, herr Tengdahl i andra kammaren, har dragit konsekvenserna härav och framlagt ett förslag, vari han ej inskränkt sig till studenterna, utan avser studerande i allmänhet vid våra högskolor. Motionens yttersta syfte är att för studier begåvade barn från obemedlade hem måtte på allt sätt ekonomiskt understödjas för att nå den ställning i samhället, där de kunna göra den största nyttan.

Jag skall nu i detta sammanhang, utan att i övrigt fästa mig vid saken, endast i förbigående omförmäla, att det är väl ingen av kammarens ledamöter obekant, att ofta de barn, som i skolan ingivit förhoppningar, långt ifrån motsvara dem, när de komma längre fram. Så att den grunden är ej så säker. Men jag tillmäter denna min erinran endast en underordnad betydelse och konstaterar, att andra kammarens utskott finner, att statens medverkan för här ifrågavarande ändamål måste kräva *mycket stora uppoffringar från statens sida*. Nu kan man ju säga: det är ingen olycka skedd därför, att det kräves mycket stora uppoffringar från statens sida om det är ett gott ändamål man vill främja, då man vill bereda möjlighet för barnen till »de små i samhället» att komma fram och bana sig en väg här i livet. Och det är då att undersöka, hur det är ställt med framkomstmöjligheterna för dessa barn redan nu. I detta avseende erinrar första kammarens tillfälliga utskott, att ständs-
cirkulationen i vårt land är synnerligen livlig och mera betydande än i de flesta andra europeiska länder. Och varpå beror detta? Jo, därpå, att undervisningen gives kostnadsfritt, så gott som, icke endast i de lägre undervisningsanstalterna, utan även

vid universiteten och de högre undervisningsanstalterna i övrigt. Utskottet har vidare till stöd för sin mening åberopat en akademisk författare, som gjort en undersökning beträffande Uppsala-studenternas antal och sociala härkomst och kommit till det slut, att det torde utan fara för överdrift kunna sägas, att minst $\frac{2}{3}$ av samtliga studenter i våra dagar direkt kommit från de undre samhällslagren. Och vidare har första kammarens utskott dragit den slutsatsen av denna och två andra citerade vetenskapliga författare, att de fattigare klasserna i vårt land i stor utsträckning rekrytera de bildades och förmögnares klasser. Den sidan av frågan är sålunda nöjaktigt besvarad.

Så föreligger en annan fråga att besvara: förefinnes stort behov att fylla kadrerna bland ämnessvennerna vid universiteten? Även i det avseendet har utskottet åstadkommit en utredning och förklarat till en början, att det ligger i statens intresse, att icke tillströmningen till de högre bildningsanstalterna alltför mycket överstiger behovet. Nu frågar jag: är behovet fyllt eller föreligger till och med överproduktion? Utskottet svarar: Fara för överproduktion torde vad universiteten beträffar vara överhängande. Och utskottet åberopar därvid den av mig nys citerade författaren, som lämnat den statistiska upplysningen om Uppsala universitet, att det där år 1904 fanns 1,558 studenter, och att den siffran har varit i ständigt stigande och för år 1913 utgör 2,419, vadan detta studentantal från år 1903 vuxit med icke mindre än 56 %. Det torde räcka. Författaren sammanfattar sin undersökning i följande ord:

»Av det ovan anförda framgår otvetydigt, att studentantalet är statt uti en hastig ökning. Redan nu är det omöjligt för ett icke så ringa antal akademici, som hunnit avlägga sina examina, att erhålla platser. Många välmeriterade få vänta i årtal, innan de kunna finna sin utkomst. Man frågar sig verkligen, hurudana förhållandena skola bliva vid den tidpunkt, då de yngsta årsklasserna av studenter blivit färdiga med sina examina. Den ökning studentantalet i närvarande stund är underkastad, torde vara en faktor av allra farligaste slag. Vi stå helt säkert inför begynnelsen av ett de lärdes proletariat, och det synes vara hög tid, att åtgärder äntligen vidtagas, för att i görligaste mån avvärja den fara, som hotar.»

Och detta uttalande godkänner utskottet, som kommer till den slutsatsen, att »någon anledning att befordra tillströmningen till de högre bildningsanstalterna — varmed utskottet i detta sammanhang vill förstå sådana som meddela kompetens för viss levnadsbana, universitet och därmed jämförliga högskolor och institut, akademier, de tekniska elementarskolorna, folkskoleseminarier och dylika, dock ej allmänna läroverk — utöver den nuvarande synes av det ovan sagda icke föreligga, för så vitt angår universiteten. Någon brist i rekryteringen vid övriga bildningsanstalter av här avsett slag synes icke heller vara för handen. Överhuvud taget torde kunna antagas, att tillgången i föreva-

Ang. studiemöjligheterna för fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter.
(Forts.)

Ang. studiemöjligheterna för fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter.

(Forts.)

rande avseende överstiger behovet.» Nu är det en sak, som i denna fråga ej är utan betydelse. Äro dessa studerande alldeles berövade möjligheten att få stipendier och understöd, då de göra sig förtjänta därav? Även i det avseendet har utredning ästadkommits i andra kammarens utskotts betänkande, av vilket framgår, att det finnes stiftelser och inrättningar för barnavård och barnundervisning samt stipendiefonder och andra stiftelser för undervisning, uppgående till sammanlagt 127 miljoner kronor, av vilka understöd utgått med 4,351,000 kronor. Detta var år 1905. Någon senare statistik finnes ej av särskild anledning, men utskottet upplyser, att statistiska centralbyrån, som övertagit även denna del av statistiken, snart torde vara färdig även därmed. Även i vår tid, mina herrar, då vi med så lätt sinne se, huru siffrorna växa, så är ett kapital av 127 miljoner kronor med 4,351,000 kronor i utdelning dock något.

Nu har jag lämnat en redogörelse för utskottets motive-ring, och så vitt jag kan förstå hade slutledningen härav bort bliva, att utskottet avstyrkt den väckta motionen. Men det har utskottet ej gjort, utan det har ställt sig välvilligt både till direkt understöd i form av statsstipendier och till understöd genom lån, i vilken senare form understödet enligt utskottets åsikt främst borde utgå, nämligen lån att successivt lyftas i mån av studiernas fortgång. Och lånen borde utlämnas endast åt sådana obemedlade och mindre bemedlade, vilka ådagalade flit, fallenhet och gott förhållande i övrigt. Och så säger utskottet vidare, att lånen i regel borde beviljas utan borgen, borde under visst antal år vara räntefria samt förfalla till betalning enligt särskilt upprättade grunder. Vinsten av detta skulle vara, att de studerande, när de komme ut i världen, ej tyngdes av en så tryckande skuldbörda, att den vore ägnad att menligt inverka på deras verksamhet på de platser, dit de komme. Jag ber att till utskottets eget avgörande få överlämna, hur det kan stå tillsammans, att de å ena sidan ej skulle tryckas av någon skuldbörda och dock å andra sidan ha återbetalningsskyldighet i fråga om lånen. Men vad jag måste reagera mot det är den nya princip, som utskottet har etablerat, det nya systemet *lån utan säkerhet*. Man menar kanske, att då det gäller lån av staten så kan detta ej spela någon roll. Jag fäster dock uppmärksamheten på, att utskottet konstaterat, att det kräves mycket stora opoffringar från statens sida för att tillhandahålla de nödiga studiemedlen. Emellertid: cést le premier pas, qui coûte — när det första steget är taget, komma de andra snart efter. Det är svårt att förstå, varför, när man lämnar studielån utan säkerhet, man icke skall lämna lån även åt vissa klasser av låntagare t. ex. egnahemsinnehavare och hantverkare. Varför skola ej även de kunna få lån utan säkerhet liksom studenterna? Och då är man inne på den breda vägen, som går till utgifter utan säkerhet i stor utsträckning.

Jag har vidare något litet att säga utskottet, och det är det,

att jag har sett, att utskottet här inaugurerat ett nytt system i formellt hänseende, som ej är fördelaktigt. Det förefaller mig, som om det vore åtminstone i ett hänseende oriktigt. Utskottet har riktat sin hemställan till riksdagen, men det är ej ett utskott från riksdagen utan från kammaren. Utskottet hoppar över denna lilla formalitet och anhåller helt frankt, att riksdagen ville besluta. Jag vet ej, varifrån utskottet fått denna rätt. Och än vidare vill jag påpeka, att utskottets kläm högst väsentligt överskrider vad motionären har ifrågasatt, och det vore verkligen för dem, som ägnat någon uppmärksamhet åt formella ting i riksdagen, ett riktigt litet studium att se, hur utvecklingen gått framåt. Motionären har föreslagit en »utredning av, vad som genom donationer eller annorledes i. n. må vara åtgjort för att underlätta studiemöjligheterna för fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter av skilda slag», men utskottet hemställer om en skrivelse »att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida och på vad sätt genom statens försorg understöd lämpligen må kunna beredas begärade men fattiga studerande vid högre bildningsanstalter». Kammaren behagade finna, att detta går högst väsentligt utöver ramen av vad motionären föreslagit.

Jag yrkar, herr talman, avslag å såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen, men jag ber att härtill få lägga ett enda ord.

Det går oerhört fort i våra dagar, allt ställes på huvudet, och vad som förut gällt som en säker grundsats gäller ej längre. För hette det: Hjälp dig själv, så hjälper dig Gud. Nu heter det: Hjälp du dig ej själv, så träder staten emellan.

Herr Hammar skjöld: Jag vill till en början svara på de formella anmärkningar, som herr Cavalli gjort, och då skall jag gärna erkänna, att formuleringen av klämman, där det står »att riksdagen måtte anhålla» är ett förbiseende. Det borde stå *första kammaren*. Jag har ej märkt det förr än nu. — Den andra anmärkningen, att utskottet gått utöver motionen, ifråga om den vill jag svara, att jag har fattat saken så, att när första kammaren får ett beslut från andra kammaren till sig remitterat, så har första kammarens utskott att avgiva förslag till yttrande om vad den andra har beslutat, och har icke så mycket att fästa sig vid vad motionen ursprungligen har innehållit.

Jag skall nu övergå till bemötande av de anmärkningar, som herr Cavalli har gjort i sak och då först fästa uppmärksamheten på, att vad som varit syftet med utskottets yttrande det är, som ock herr Cavalli har understrukt, att underlätta studierna genom att staten ingriper ifråga om de fattiga studenterna. Hur är förhållandet nu för tiden, och hur har det varit alltjämt förut för dem, som äro obemedlade? Det har varit och är ännu i denna stund så, att de fattiga studerandena ha fått underkasta sig mycket stora försakelser för att kunna komma fram på studiebanan, och dessa försakelser ha kunnat gå ända därhän,

Ang. studiemöjligheterna för fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter.

(Forts.)

Ang. studiemöjligheterna för fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter.

(Forts.)

att de blivit rent av förstörande för deras fysiska hälsa. Jag skall bara erinra om ett enda fall, som torde vara hela denna kammare bekant. Det var ärkebiskop Ekman. Det är för alla, som kände honom, bekant, att han under sin studietid — han hade utgått från ett fattigt husartorp nere i Västergötland — fick till den grad svälta och fara illa, att hans hälsa tog skada för hela livet. För övrigt skulle det ej vara svårt att nämna många andra exempel på sådana, som ha fått lida en verkligt bitter nöd för att kunna komma fram till sin nuvarande ställning — jag tror ej ens, att vi behöva gå utanför denna kammare för att finna sådana personer — och det skulle ej förvåna mig, om hos dem, som ha fått lida svält och nöd för att kunna kämpa sig fram på studiebanan, denna nöd vållat en viss bitterhet mot det nuvarande samhället. Det skulle icke heller förvåna mig, om denna bitterhet har lett dem in på ett åskådningssätt ifråga om de nuvarande samhällsförhållandena, som vi, som äro bättre lot-tade i ekonomiskt hänseende, ej finna tilltalande. Jag säger vidare, att jag finner det naturligt, att utskottet vill söka att göra det möjligt för de fattiga studerandena — märk: jag lägger vikt vid, att det skall vara sådana, som giva anledning tro, att det skall bliva goda karaktärer av dem, och sådana, som ha framstående begåvning — att kunna fullborda sina studier utan en så stor skuldbörda som den, som de nu i ofantligt många fall måste ådraga sig. Hur är det nu? De måste vända sig till penninginrättningar och enskilda för att låna, naturligtvis mot mer eller mindre hög ränta. Vid årets slut ha de ej något att betala räntan med, och då gäller det att låna på nytt. Och på detta vis växer skulden år efter år med ränta och ränta på ränta till mycket större belopp än som hade behövt ske, om det funnits möjlighet för dem att få pengar på annat sätt. När de så komma ut i livet tryckas de ned av en skuldbörda så stor, att det kan hända, att de aldrig lyckas att helt bli kvitt den, och hur detta skall inverka på deras arbetslust och på deras förhållande i övrigt, det kan ju envar tänka sig. Det är detta och endast detta, som utskottet har velat råda bot på. Herr Cavalli har läst upp ur utskottets motivering allt vad vi där ha sagt om överproduktionen på detta område. Ja, vi äro fullkomligt ense med honom därom, att det för närvarande råder en överproduktion av studerande, och utskottet vill på intet vis befordra den. Det skall gärna vara med om en inskränkning därav, men det vill ej göra den inskränknigen på det sättet, att de förmögna medelmåttorna skola kunna befolka bildningsanstalterna hur mycket som helst under det att de stora anlagen bland de fattiga skola av sin fattigdom hållas nere och hindras att komma fram.

Utskottet har tillåtit sig att göra en utredning, varav framgår, att rekryteringen av de bildade och förmögna klasserna till mycket väsentlig del kommer från de undre lagren, och det har tillåtit sig säga, att ett sådant tillopp är av vissa orsaker nödvändigt. På grund av att nativiteten är lägre inom de förmög-

nare klasserna, måste dessa klasser rekryteras nerifrån. Vi anse, att det är alldeles uppenbart till fördel för det allmänna, att för de obemedlade och mindre bemedlade studievägen jämnas genom ekonomiskt bistånd.

Herr Cavalli yttrade, att det blir ju i allt fall en skuldbörda, som de fattiga få vidkännas för sin utbildning. Men jag har redan sagt, att denna skuldbörda då blir naturligtvis högst väsentligt mindre, än om de skola låna under de hårda villkor, var till de nu äro hänvisade. Ty det är väl dock ett axiom, att det är lättare att betala en mindre skuldbörda än en större.

Jag skulle vilja göra en liten jämförelse. Staten beviljar stora anslag till odling av ännu obrukad jord, i många fall utan återbetalningsskyldighet. Den underlättar på många sätt genom stora anslag, att obemedlade personer kunna komma till en mera burgen ställning och bli egnahemsinnehavare eller vad man vill kalla dem även på andra områden. Jag medger gärna, att i de flesta fall få de icke sådana understöd utan att ställa säkerhet, men hur de studerande ynglingarna skola kunna ställa säkerhet, kan jag verkligen icke säga. Det ha vi måst lämna åt sidan. Nu vill jag säga, att staten icke gör dessa uppoffringar för odling av jorden och för egna hem och för förbättrande av den jordbrukande befolkningens ställning av enkel människokärlek, utan det huvudsakligaste skälet, varför staten gör dessa uppoffringar, torde vara statsnyttan. Staten gör det därför, att staten räknar med att på olika sätt få igen de utgifter, som staten gör, genom landets uppodling och befolkningens stigande välmåga. Är det då orimligt att tänka sig, att de uppoffringar bli fruktbärande, som staten skulle göra på nu föreslaget sätt genom att hjälpa begåvade ynglingar? Jag ber än en gång att få fästa uppmärksamheten på, att det är icke fråga om annat än sådana, som ha goda anlag och därmed förena en god karaktär, såvitt man kan se. Om staten gör det, är det då för mycket att vänta, att den får igen detta med ränta, och att dessa utgifter, som staten kommer att göra därför, icke äro bortkastade?

Jag behöver icke lägga till mycket. Jag tror, att jag sagt, vad jag i detta fall behöver säga. Jag vill blott säga: tycker kammaren, att det är bra som det är, att fattiga ynglingar, i många fall sådana, som verkligen borde komma fram, bli hindrade, för att det icke skall bli en överproduktion, medan förmögna medelmåttor ohejdat kunna befolka universiteten och läroanstalterna, då bör kammaren naturligtvis avslå, vad utskottet här har hemställt, men det förefaller mig som om det skulle vara ett underligt åskådningssätt, åtminstone i detta fall, att tillämpa den grundsatsen, att det är bra som det är, och därför, herr greve och talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Kjellén: Herr greve och talman! Jag vill icke underlåta att deklarerera på den sidan, där man verkligen har denna »underliga åskådning», som utskottets ärade herr ordförande nyss

Ang. studiemöjligheterna för fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter.

(Forts.)

Ang. studiemöjligheterna för fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter.
(Forts.)

talade om. Om något drag i vårt svenska samhälle är klart och säkert, så är det nog det, att där råder en osedvanligt stark ståndcirkulation, och att den går regelbundet i riktning från de praktiska yrkena till de litterata. Det råder en bestämd tendens att föredraga de senare och kanske rent av förakta de förra. Av detta nationaldrag synes det nu framlagda förslaget vara en verkan, på samma gång som ett bifall därtill skulle bli en ny befordrande orsak till den skadliga underskattningen av de praktiska yrkena. Enligt min mening är redan nu jämvikten mellan de praktiska och de litterata yrkena överskriden till förmån för de senare, så att vi hava en för stor litterär överbyggnad. Vad vi böra befordra, är åtgärder för stärkande av grunden, av det praktiska arbetet och det materiella välståndet, så att vi sedan kunna bättre uppbära denna rent kulturella överbyggnad. Jag tror ej heller, att det är så farligt, att slita litet ont i barn- domen och ungdomen, som herr utskottsordföranden tycktes anse; jag tror tvärtom, att det kan vara ett befordrande element i den personliga utvecklingen. Ej heller har jag den erfarenheten av Sveriges historia, att de verkliga begåvningarna haft svårt att göra sig gällande, även om de härstammat ifrån de lägsta samhällslagren. Då jag nu tror, att vår verksamhet här bör gå ut på att motarbeta skadliga tendenser i samhällslivet och icke att befordra dem, så yrkar jag avslag på den föreliggande hemställan från utskottet.

Herr Olsson, Oscar: Utskottets ärade ordförande har talat om, att det kan finnas även andra medel att hindra överproduktionen av studenter än att låta läroanstalterna fyllas av rika medelmåttor, under det att de fattiga verkliga begåvningarna icke kunna få någon utbildning. Det tycker jag borde vara tämligen axiomatiskt, även om åtskilliga i denna kammare anse, att bildningen skulle monopoliseras rätteligen endast för dem, som hava råd att skaffa sig denna högre bildning.

Det har talats åtskilligt om ståndcirkulationen, även med hänvisning till utskottets utlåtande. Om herrarna ha utlåtandet i händerna och om herrarna se på sid. 8 och på den gruppering, som där är gjord efter förmögenhetsförhållanden, så synes det därav, att i Lunds studentkår ha endast fyra procent av de studerande kommit från fattigt folk. I Norrlands nation är det åtta procent. Där har siffran sjunkit med en procent på ett årtionde. Ståndcirkulationen finnes visserligen, men det är en ofantligt liten del av de fattiga svenska pojkar, som få komma till universiteten.

Nu tro herrarna alldeles säkert, att det svenska folket är ett så rikt folk, att svenska folket icke behöver taga vara på dugligheten och förmågan, var de än förekomma, utan att vi kunna nöja oss med dugligheten och begåvningen inom de rikare samhällsklasserna för att rekrytera de ansvarsfulla platserna här i landet från dessa samhällsklasser. Jag tror icke, att svenska

folket är ett så rikt folk, att det har någon som helst anledning att låta fattiga förmågor gå under här i landet.

Professor Kjellén trodde icke, att de fattiga förmågorna ginge under här i landet, åtminstone ej att tala om. Ja, det beror på var man sitter i samhället, vad man tänker, och han sitter så pass bra, att han har råd att tänka på det sätt som herr Cavalli, men de, som icke sitta så bra, finna att det är icke alltid så väl ställt i samhället.

Det utskottets ärade ordförande sade om den bitterhet, som bland många duktiga karlar här i landet måste finnas mot ett samhälle, som trampar ned deras begåvning, på grund av att de icke själva kunnat skaffa sig penningar för sin utbildning, det är också ett ord, som i denna kammare icke borde förklunga alldeles ohört. Det är nu icke bara fråga om studerande vid universiteten — jag skall be att i förbigående få fästa herr Cavallis uppmärksamhet på detta — utan det är fråga även om lantbruksinstitut, högre fackskolor och tekniska elementarskolor. Det är sålunda fråga om att tillgodose även det praktiska arbetet i landet. Det är möjligt, att denna kammare har så gott som utslutande tänkt på universiteten. Det har utskottet icke gjort, utan utskottet har sagt ifrån, att utskottet tänkt även på andra bildningsanstalter, varifrån folk går ut i livet med viss kompetens.

Vidare anförde herr Cavalli — och han lade stor tonvikt därpå — att vi icke skola befordra tillströmningen till dessa högre skolor. Det är ingen orsak att göra det, därför att det är redan en överproduktion där. Jag vill säga: skärp villkoren hur mycket som helst, då lär säkerligen ingen överproduktion förekomma, och då kunna herrarne finna, att när medelmåttorna icke släppas fram hur som helst, så kan det vara bra att taga vara på den samhällsduglighet, som finnes även i de fattiga samhällslagren här i landet.

Vidare undrade herr Cavalli vad utskottet menat, då det å ena sidan förklarade, att de obemedlade studenterna ej skulle behöva tryckas av någon skuldbörda, och å andra sidan talade om, att de skulle avbetala skulderna. Herr Cavalli har tydligen icke varit i den bekymmersamma ställningen att behöva låna penningar till sina studier, men rätt många i denna kammare ha varit i den ställningen, så att de veta mycket väl, att det skulle vara en förfärligt stor skillnad, om de hade kunnat få låna utan att behöva skaffa särskild borgen, endast på enkla livförsäkringsbrev. Om de hade kunnat få penningar genom statens förmedling, så begripa vi ju väl, huru mycket bättre det hade varit för dem, och den skuldbörda, som då uppstått, hade varit mindre tryckande än den, som nu uppstått. Här ha vi ytterligare ett exempel på, att folk kan se på samma sak på högst olika sätt, beroende på, var man sitter i samhället.

Andra kammaren har funnit det lämpligt att taga detta förslag, och har ansett, att svenska staten icke har råd för framtiden

Ang. studiemöjligheterna för fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter.

(Forts.)

Ang. studiemöjligheterna för fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter.
(Forts.)

den att låta begåvningarna kvävas på grund av fattigdom, var de än finnas i samhället. I dessa tider då nationalitetens och fosterlandets talan föres så mycket starkare på läpparna än under vanliga förhållanden, tycker jag, att det skulle vara underbart, om första kammaren skulle vilja motsätta sig en utredning för att tillvarataga i största möjliga mån den duglighet och kraft, som bör få komma på sin rätta plats.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindblad, Ernst: Ja, jag skulle ha förstått detta utskottsbetänkande, om det hade varit avfattat på det sättet, att vissa banor t. ex. läkarbanan och den prästerliga banan, hade påvisats vara i behov av ett sådant här stipendieunderstöd, när det faktiskt är en för liten tillströmning till dem vid våra universitet. Men när man läser utskottsbetänkandets första del, så finner man, att det är fullkomligt nedgörande för utskottets kläm. Det är först mot slutet, som det kommer, som man säger, en kovändning, som för till den andra uppfattningen. Det säges på sid. 9: »I statens intresse ligger dock även, att icke tillströmningen till de högre bildningsanstalterna allt för mycket överstiger behovet. Vad folkskoleseminarierna beträffar är som bekant antalet elever begränsat och bestämt med hänsyn till det behov, som beräknas föreligga. Samma gäller även de militärläroverk, som förbereda för officersanställning.» Ja, där har man en begränsning, men min övertygelse är, att just i folkskoleseminarierna borde stipendierna utökas, för att understödja de där studerande, ty det råder inom landet ständigt en stor brist på examinerade, fullt tjänstdugliga folkskollärare, och därför tror jag, att man kunde med allt skäl öka antalet av sådana stipendier. Men när det faktiskt vid universiteten visat sig, såsom särskilt visas från Uppsala universitet, att tillströmningen under tio år ökats med 56 %, så finnes det intet statsintresse att draga dit flera. Jag är övertygad, att skulle denna utredning resultera i, att en sådan lånefond infördes, så bleve följden, att man kanske omedelbart finge upplägga en ny fond att tillgripas för de studerande, som lockats in på studiebanan, men som borde återföras till de praktiska yrkena. Och nog finnes det användning för de fonderna, men jag tror, att den senare borde göras åtskilligt större än den förra. Litet var av oss har nog från skolåren erfarenhet om kamrater, som släppts in på studievägen och kanske kommit till universitet, men man har träffat dem senare, olyckligtvis nog, under andra former, där de kommit tillbaka och nödgats bedja alltjämt om fortsatt understöd. Jag tror icke, att den trafiken behöver uppmuntras. Vi kunna alla erkänna, att detta är ett hårt tal, men livets lag är ännu hårdare, och jag tror, att vi här i riksdagen böra taga lärdom härav. Av

den anledningen ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets betänkande.

Herr Hellberg: Den föregående talaren hänvisade till överbefolkningen vid universiteten såsom skäl, varför man nu skulle avslå utskottets hemställan. Man bör dock först, tror jag, göra klart för sig, varpå denna överbefolkning beror. Och den beror säkert förnämligast därpå, att som förhållandena nu äro, blir det möjligt för förmöget eller i allt fall välmående folks söner att komma upp till universitetet, hur litet skickade för studier de än kunna vara. Klassfångan åstadkommer, att man vill ha sina söner dit upp, och därför sträva de föräldrar, som ha råd, att få sina söner dit.

Herr Cavalli pekade på ständcirkulationen och påstod, att en stor del av de studerande kommer från de nedre lagren. Herr Olsson har redan visat, huru komplett missvisande detta påstående är, om man till de nedre lagren räknar den andra klassen, vilken i så stor utsträckning sänder sina söner till universitetet. Från de verkliga bottenlagren — tredje klassen — kommer en försvinnande liten procent. Men från samhällets synpunkt är det angelägna att de verkliga begåvningarna komma fram. Nu säges, att det göra de, även om de icke få någon hjälp. Ja, det är en av dessa halvsanningar, som ha en god kurs. Men prövar man den i verkligheten, så visar sig påståendet icke hålla streck. Det blir en oerhörd skillnad för även en begåvad yngling om man har hjälp av föräldrar eller andra, eller om han skall vandra de törniga stigar som en understödssökande måste gå och som jag tror i dessa tider bli allt svårare. Det är icke lönt att sluta ögonen för det faktum, att här föreligger ett stort, ja, jag vill säga upprörande socialt missförhållande. En hel del medelmåttor eller rent av undermåliga begåvningar kunna komma fram till rätt framskjutna platser endast av den orsaken, att de utgått från sådana sociala lager, som kunnat underlätta deras framkomst, under det att å andra sidan många exempel förekomma på verkliga begåvningar, som aldrig kommit fram, därför att de saknat ekonomiska möjligheter.

Det är nu frågan huruvida första kammaren i detta fall vill uttala sig för en utredning, som skulle pröva huruvida möjligheter finnas att genom statens bistånd göra en början till en förändring till det bättre av detta upprörande sociala missförhållande. Det kan egentligen icke sägas något mer missvisande, än vad som yttrades av den förste talaren, när han slutade sitt anförande med den epigramatiskt tillspetsade satsen, som framkallade sådant bifall här i kammaren, att förr hette det: hjälp dig själv och Gud hjälper dig, nu däremot heter det: hjälp dig icke själv, och samhället skall hjälpa dig! Det är dock allbekant hurusom ungdomar i stort antal, vilka icke alls eller åtminstone icke så synnerligen mycket vilja hjälpa

Ang. studiemöjligheterna för fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter.
(Forts.)

Ang. studiemöjligheterna för fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter.
(Forts.)

sig själva, komma fram tack vare att deras föräldrar vilja hjälpa dem, under det att en stor mängd ungdomar, som vilja komma fram och sträva allt vad de kunna — och det är, herr Cavalli, uteslutande sådana, som det här är fråga om, det har betonats både av utskottets ordförande och andra — icke kunna komma fram, tack vare ekonomiska svårigheter.

Jag vill påstå, att, om första kammaren denna gång avslår förevarande utskottsutlåtande, det vittnar om en snäv syn i fråga om samhällets sociala förhållanden; som är ytterligt beklaglig.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr Magnusson, Gerhard: Med anledning av det yttrande, som herr Kjellén fällde, då han framhöll, att han av historien hade funnit, att många unga män ifrån fattiga hem hava gått upp och blivit stora män, vill jag bara påpeka, att alla dessa, som på grund av ekonomiska svårigheter icke hava kunnat komma någonstans, dem talar historien ingenting om.

Herr Cavalli: Endast ett par ord — det skall bli mycket få — för att svara på de personliga repliker, som här riktats till mig. Jag har mycket lätt att svara på dem, därför att man gjort mig personligen ansvarig för de yttranden, som jag läst upp ur utskottets betänkande.

Den ena av dessa repliker fälldes av representanten på Värmlandsbänken. Han sade, att ingenting kunde vara mera missvisande än den uppgiften att minst två tredjedelar av samtliga studenter i våra dagar direkt komma från de undre samhällslagren. — Härpå vill jag bara svara, att detta står att läsa i utskottets betänkande nedtill på sidan 7; det är icke mina ord.

En annan replik fälldes av representanten från Örebro län. Han framhöll, att jag hade sagt det och det. — Ja, det har jag visst, men jag läste upp även detta ur utskottets betänkande, och som, om jag icke missminner mig, talaren själv sitter i utskottet, kan han ju vända skärpan av sin dialektik mot sig själv!

Herr Olsson, Oscar: Man kan läsa på olika sätt. Jag citerade för övrigt sidan 8 i utskottets betänkande; herr Cavalli citerar sidan 7. Den grupp herr Cavalli omnämnde var de folkskolebildade. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att det finns grosshandlare och sågverksägare och gulaschbaroner och mycket annat folk, som hör till den tredje gruppen på den sidan, men som hör till första gruppen på den sida jag läser. Jag talade om över-, medel- och underklass i socialt avseende, icke om sådana klasser i fråga om universitets- och folkskolebildning.

Det är med anledning av dessa olika citat, som jag tror att herr Cavalli kunnat bespara sig den insinuationen mot utskottets ledamöter, att de icke själva skulle ha reda på vad som står i utskottets betänkande.

Herr Hellberg: I anledning av herr Cavallis senaste anförande tillåter jag mig endast fästa herrarnas uppmärksamhet därpå, att när herr Cavalli söker skydd bakom utskottets betänkande, han i själva verket icke finner något skydd, ty utskottet säger icke blott vad han citerade, utan åtskilligt annat, som visar — att detta är grundlöst. Men herr Cavalli tar ut den enda satsen, att minst två tredjedelar av samtliga studenter i våra dagar direkt kommit från de undre samhällslagren, och endosserar den med förbigående av allt det andra.

Ang. studiemöjligheterna för fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter.
(Forts.)

Herr Cavalli: Herr talman, endast ett ord!

Jag söker icke skydd bakom någonting. Jag står själv för vad jag säger.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle avslå såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 53;

Nej — 70.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets den 17 och 19 innevarande månad bordlagda utlåtanden:

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i föreskrifterna om avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter m. m., och

Första kammarens protokoll 1916. Nr 74.

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till husmodersskolor m. m.,

bifölls vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

*Ang. beredande
av ny ämbets-
lokal för
patent- och
registrerings-
verket.*

Föredrogs ånyo statsutskottets den 17 och 19 i denna månad bordlagda utlåtande nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av ny ämbetslokal för patent- och registreringsverket.

I en den 14 april 1916 till riksdagen avläten, till statsutskottets förberedande behandling överlämnad proposition, nr 177, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att det Kungl. Maj:t och kronan tillhöriga kvarteret Doktorn vid Valhallavägen mellan Artilleri- och Skeppargatorna inom Hedvig Eleonora församling i Stockholm finge för ett pris av 500,000 kronor överlätas å patent- och registreringsverket för uppförande därå av ämbetslokal åt samma ämbetsverk, att i nämnda kvarter finge för en kostnad av 1,200,000 kronor för berörda ändamål uppföras en byggnad i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten Ragnar Östberg uppgjort förslag, samt att för gäldande av omförmälda kostnader å tillhopa 1,700,000 kronor finge tagas i anspråk reservationerna å anslaget till upprätthållande av patent- och registreringsverkets verksamhet.

Utskottet hade i förevarande utlåtande på återopade skäl hemställt, att riksdagen måtte medgiva,

a) att det Kungl. Maj:t och kronan tillhöriga kvarteret Doktorn vid Valhallavägen mellan Artilleri- och Skeppargatorna inom Hedvig Eleonora församling i Stockholm finge för ett pris av 500,000 kronor överlätas å patent- och registreringsverket för uppförande därå av ämbetslokal åt samma ämbetsverk;

b) att i nämnda kvarter för en kostnad av 1,200,000 kronor för berörda ändamål uppfördes en byggnad i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten Ragnar Östberg uppgjort förslag; samt

c) att för gäldande av omförmälda kostnader å tillhopa 1,700,000 kronor finge tagas i anspråk reservationerna å anslaget till upprätthållande av patent- och registreringsverkets verksamhet.

Herr Nilson, Karl August: Herr talman, jag är icke nog förmätn att tro, att jag kan mot ett enhälligt statsutskott åstadkomma en ändring i här föreliggande förslag. Jag kan dock icke låta tillfället gå mig förbi utan att nedlägga en enkel protest emot det sätt, varpå här resoneras.

Statsutskottet betygar, fastän det icke bestämt kan säga ifrån det, att de lokaler, som finnas tillgängliga för patent- och registreringsverket, äro tillräckliga, men enär medel förefinnas för det föreslagna ändamålet, må man då bygga ett nytt hus! Jag kan icke

finna det resonemanget vara riktigt. Visserligen finnas dessa medel tillgängliga, men hur skola de användas? De som finnas äro sparade på de inkomster, som hava influtit till patent- och registreringsverket i form av patentavgifter. Man betonade vid ett föregående tillfälle, då omorganisationen av patentverket var före, att dessa medel skulle finnas tillgängliga för att motverka ett kommande behov av höjning i patentavgifterna. Nu gör man slut på alla dessa pengar, som här finnas, och man beräknar således icke att hava några medel kvar, då de dåliga tiderna komma. Herrarna kunna vara förvissade därom, att patentverkets utveckling icke kommer att fortskrida i samma tempo hädanefter, som varit fallet under de senare åren. Vid omregleringen beräknade man, att det skulle komma in 4,000 patentansökningar per år. Under det sista året, 1915, har, såvitt jag vet, icke kommit in mer än 2,700 patentansökningar. Behov finns alltså icke att för närvarande skaffa större lokaler än som redan användas. Och även om nya lokaler inom någon tid kan tänkas bli behöfliga, måste man säga sig att de här föreslagna bliva alldeles orimligt dyra. Det beräknas i propositionen, att om det hus, som nu äges av patentverket, bygges om, så skulle kostnaderna därför bliva 626 kronor per rum. Men om vi på det kapital, som användes för byggandet av det nya huset räkna 6 % ränta, och det anses till och med i patentlagstifningskommittén att man bör göra, komma de nya lokalerna att kosta minst 900 kronor per rum. Jag tror för min del icke att det är rätt eller väl använda pengar.

Därtill kommer, att man har förlagt patentverkets nya byggnad till en fullständig utkant av Stockholms stad, och det kan icke vara med ett gott förhållande överensstämmande. I andra länder söker man för motsvarande institution en fullkomligt central punkt. Om herrarna vilja se efter t. ex. i Berlin eller i Washington, skola herrarna finna, att patentverkets byggnader där äro synnerligen centralt belägna.

Nå, det kan ju vara mindre att tala om. Men det väsentliga är, att om man här gör slut på alla besparingar av influtna patentavgifter och då patentansökningarnas antal under de närmaste åren helt säkert kommer att minskas, en brist i patentverkets stat kommer att uppstå och att denna brist måste täckas genom höjning i patentavgifterna. Det är mot denna tendens jag ber att få inlägga min protest, ty genom att höja patentavgifterna för uppfinnarna kommer man att försvåra deras ställning, eller också skall man tvingas att tillgripa en uttaxering även för det ändamålet.

Jag har, herr talman, intet yrkande, ty det anser jag som sagt vara lönlöst att framställa. Jag har endast velat göra detta påpekande, emedan jag finner det vara fullständigt orimligt, att man slösar så med det kapital, som skulle användas för helt annat ändamål.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

*Ang. beredande
av ny ämbets-
lokal för
patent- och
registrerings-
verket.
(Forts.)*

Föredrogos ånyo bankoutskottets den 17 och 19 innevarande maj bordlagda memorial och utlåtanden:

nr 46, i anledning av kamrarnas återremiss av bankoutskottets utlåtande nr 32, i anledning av justitieombudsmannens framställning om fastställande av vissa avlöningsvillkor för justitieombudsmannen m. m.;

nr 47, i anledning av kamrarnas återremiss av bankoutskottets utlåtande nr 33, i anledning av militieombudsmannens framställning angående avlöning för tjänstemän och vaktbetjäning vid militieombudsmansexpeditionen m. m.;

nr 49, angående användande av riksbankens vinst för år 1915; samt

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 och 6 §§ i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänst innehavares rätt till pension.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Ang. ändring
av 10 kap. 14 §
samt 8 kap.
26 § straff-
lagen.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 17 och 19 i denna månad bordlagda utlåtande nr 36, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 10 kap. 14 § samt 8 kap. 26 § strafflagen.

Uti en inom andra kammaren väckt till lagutskottet hänvisad motion, nr 97, hade herrar *Lindman*, *Andersson* i Skivarp, *Holmdahl*, *Persson* i Stallerhult, *Odqvist*, *Nilsson* i Bonarp, *Jesperon*, *Petersson* i Lidingö villastad, *Hildebrand*, *Sommelius*, *Jeansson* i Kalmar, *Westman*, *Lithander*, *Kajser*, *Rydholm*, *Akerman*, *Wiklund*, *Olsson* i Blädinge, *Beckman*, *Gustafsson* i Örebro, *Räf*, *Lübeck*, *Pettersson* i Bjälbo, *Svensson* i Betingetorp, *Svensson* i Kompersmåla, *Jönsson* i Mårdslycke, *Norman*, *Nilsson* i Linnås, *Vahlquist*, *Öberg*, *Lorentzon*, *Gustafson* i Kasenberg, *Larsson* i Bondarve, *Welin*, *Lindvall*, *Bengtsson* i Kullen, *von Hofsten*, *Lingström*, *Andersson* i Knäppinge, *Henrikson*, *Elisson*, *Jönsson* i Boa, *Westerström*, *Kahlström*, *Isaksson*, *Anderson* i Skrädene, *Kant*, *Johansson* i Brånalt, *Thore*, *Nilsson* i Antnäs, *Lindmark*, *Hallendorff*, *Magnusson* i Tumhult, *Persson* i Fritorp och *Hellberg* i Ljungskile hemställt, att riksdagen måtte för sin del besluta

dels att 10 kap. 14 § strafflagen skulle erhålla följande ändrade lydelse:

»Var som — — — stadgas.

Där någon — — — mom. sägs.

Har någon — — — fängelse.

Där någon i annat fall, än nu är sagt, inför samlat krigsfolk eller då värnpliktiga, som icke äro krigsmän, på grund av värnpliktslagen äro samlade, muntligen eller i skrift, den han utspritt eller utsprida låtit, söker upphetsa till ovilja mot krigstjänsten eller uppväcka hat mot det militära befälet eller eljest undergräva krigslydnaden, vare lag som i 3 mom. sägs.

Vad i — — — verkan.»

dels att 8 kap. 26 § samma lag skulle erhålla denna lydelse:

»Har någon — — — sex månader.

Den, som förleder eller hjälper krigsman till rymning eller till annat brott, för vilket straff finnes utsatt i strafflagen för krigsmakten och vara kan följa straffarbete eller svårare straff, dömes, om det sker i krigstid, till fängelse i högst sex månader eller straffarbete i högst två år och, om det sker i fredstid, till böter eller fängelse i högst sex månader, där icke gärningen är i denna lag belagd med svårare straff.»

*Ang. ändring
av 10 kap. 14 §
samt 8 kap.
26 § straff-
lagen.
(Ports.)*

Utskottet hade i föredragna utlåtande på åberopade skäl hemställt, att riksdagen, i anledning av herr Lindmans m. fl. motion, måtte för sin del antaga följande

Lag

angående ändrad lydelse av 8 kap. 26 § och 10 kap. 14 § strafflagen.

Härigenom förordnas, att 8 kap. 26 § och 10 kap. 14 § strafflagen skola erhålla följande ändrade lydelse:

8 kap.

26 §.

Har någon i uppsåt att undandraga sig värnplikt genom stympning eller annorledes gjort sig oduglig till uppfyllande, under längre eller kortare tid, av den krigstjänstskyldighet, som eljest skolat av honom fullgöras, straffes med fängelse eller straffarbete i högst sex månader.

Den, som förleder eller hjälper krigsman till rymning eller till annat brott, för vilket straff finnes utsatt i strafflagen för krigsmakten och vara kan följa straffarbete eller svårare straff, dömes, om det sker i krigstid, till fängelse i högst sex månader eller straffarbete i högst två år och, om det sker i fredstid, till böter eller fängelse i högst sex månader, där icke gärningen är i denna lag belagd med svårare straff.

10 kap.

14 §.

Var som, muntligen inför menighet eller folksamling, eller i skrift, den han utspritt eller utsprida låtit, uppmanar till våld å person eller egendom eller till annat brott, varde, där ej uppmaningen särskilt med straff belagd är, dömd till böter eller fängelse. Avsåg uppmaningen brott, varå strängare straff än fängelse kan följa, eller voro eljest omständigheterna synnerligen försvårande, då må till straffarbete i högst fyra år dömas. Är den skyldige i följd av uppmaningen förfallen till straff för delaktighet i brott, som därå följt, gälle vad i 4 kap. 1 § stadgas.

Ang. ändring
av 10 kap. 14 §
samt 6 kap.
26 § straff-
lagen.

(Forts.)

Där någon annorledes, såsom genom prisande av brottslig handling, muntligen inför menighet eller folksamling, eller i skrift, den han utsprott eller utsprida låtit, söker förleda till brott; vare lag som i 1 mom. sägs.

Har någon eljest på sätt i 1 eller 2 mom. förmäles sökt förleda till ohörsamhet mot lag eller laga myndighet, straffes med böter eller fängelse.

Där någon i annat fall, än nu är sagt, inför samlat krigsfolk eller då värnpliktiga, som icke äro krigsmän, på grund av värnpliktslagen äro samlade, muntligen eller i skrift, den han utsprott eller utsprida låtit, söker upphetsa till ovilja mot krigstjänsten eller uppväcka hat mot det militära befälet eller eljest undergräva krigslydnaden, vare lag som i 3 mom. sägs.

Vad i denna paragraf är stadgat gälle även om den, som annans skrift, vars innehåll är efter samma paragraf straffbart, utsprott eller utsprida låtit för att därmed främja den med skriften åsyftade verkan.

Reservation hade avgivits av herrar *Alexanderson, Söderbergh, Stårner, Lindhagen, Persson* i Norrköping, *Karlsson* i Fjäl, *Igel* och *Lindqvist* i Kosta, vilka förklarar sig anse, att utskottet bort hemställa att herr Lindmans m. fl. ifrågavarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föränleda.

Herr *Alexanderson*: Herr talman, mina herrar! De båda förslag till ändrad lagstiftning, som innefattas i utskottets utlåtande, äro såtillvida av olika beskaffenhet, som det ena är en gammal bekant från i fjol, det andra däremot är nytt, är ett tillägg av i år.

I fjol väcktes av åtskilliga motionärer ett förslag till ändring av 10 kap. 14 § strafflagen, i vilket lagrum man ville infoga ett straffbud för viss muntlig offentlig agitation, innebärande försök att »upphetsa till ovilja mot krigstjänsten eller uppväcka till hat mot det militära befälet eller eljest undergräva krigslydnaden».

Kammaren debatterade då ganska ingående denna fråga. Jag hade för min del tillfälle att framföra de skäl, som enligt min uppfattning talade för att framställningen borde avslås. Då motionärerna emellertid hava kommit igen i år med sina gamla argument och dessutom hava försökt reducera betydelsen av de motskäl, som anfördes i fjol och då även utskottet ånyo upptagit frågan samt gjort den till föremål för en tämligen utförlig behandling, nödgas jag besvara kammaren med att åhöra ett återupprepande i stort sett av de viktigare skäl, som för min del varit avgörande, då jag icke kan vara med om en lagstiftning, sådan som den föreslagna.

Jag erinrade i fjol, hurusom denna fråga om en lämplig väg att motverka den antimilitaristiska agitationen icke är ny, utan att denna fråga tillförene har varit föremål för grundligt

beaktande och omsorgsfull utredning även från Kungl. Maj:ts sida samt att man därvid fann, att en utvidgning av straffstadgandena emot en dylik agitation icke läte sig göra på ett sätt, som å ena sidan medförde lagbudens effektivitet och å andra sidan icke satte yttrandefriheten i fara; utan man fann sig nödsakad att gå en annan väg än den kriminaliserande. Man insatte i tryckfrihetsförordningen en bestämmelse, varigenom befälhavarna hava en möjlighet att indraga skrift, som sprides vid vederbörande truppförband, å fartyg o. s. v., utan att man såsom villkor för utöandet av denna indragningsmakt kräver, att skriften i fråga skall vara brottslig. Man kompletterade denna åtgärd emot den skriftliga agitationen med den åtgärd ifråga om den muntliga agitationen, att befälhavare förlänades rätt att förbjuda manskap att bevista vissa sammankomster, varvid det kunde befaras, att en agitation av här antydd art skulle ifrågakomma.

Man kunde naturligen, då man valde en sådan utväg, också utan större betänkligheter använda sig av sådana uttryck i lagtexten, som däremot icke äro tillrädliga i en kriminal lagtext, men som motionärerna nu hava upptagit. Man kunde t. ex. tala om skrifter, ägnade att undergräva krigslydnaden, ja, man kunde t. o. m. använda ett så allmänt uttryck som syfte att utplåna känslan av plikt emot fäderneslandet.

Vad motionärerna nu emellertid föreslå är att man *vid sidan* av dessa bestämmelser, som vi sålunda redan hava, skulle gå fram *även* den väg, som Kungl. Maj:t år 1906 och 1907 av olika anledningar fann icke kunna tillrådlig. Men mot detta står fortfarande, nu som då, den tydliga fara för utplånandet av klara gränser för yttrandefriheten, som innebäres i att så vaga uttryckssätt användas som då här talas om »upphetsande till ovilja mot krigstjänsten» eller »uppväckande av hat mot det militära befälet», och framför allt då här säges: »eller eljest undergräva krigslydnaden».

Man har i motionen och i utskottet pekat på att man i Norge har insatt ett motsvarande stadgande i den norska strafflagen. I avseende härå tillät jag mig dock i föl med skärpa påpeka, att man där ingalunda använde den utpräglade kautschukbestämelse, som avslutar motionärens föreslagna stadgande: »eller undergräva krigslydnaden», vilken bestämmelse onekligen lämnar ett betydligt spelrum för subjektiv uppfattning och godtycklig tillämpning. Även där detta godtycke icke utövas på något förkastligt sätt av domstol, skall ovillkorligen den farhågan, den känslan inställa sig hos dem, som på något sätt känna sig träffade av lagtillämpningen, att ett sådant godtycke har legat till grund för domstolens utslag. Man undergräver domstolarnas auktoritet genom att på ett så ömtåligt område, som just det ifrågavarande är, ställa till deras förfogande en så vag bestämmelse som den här föreslagna.

Därjämte tillät jag mig påpeka, att man genom en dylik lagstiftning bryter emot en mycket viktig princip, vilken sedan

Ang. ändring
av 10 kap. 14 §
samt 8 kap.
26 § straff-
lagen.
(Forts.)

Ang. ändring
av 10 kap. 14 §
samt 8 kap.
26 § straff-
lagen.

(Forts.)

50 år tillbaka behärskat vår yttrandefrihetslagstiftning. Den forna bristen på motsvarighet emellan tryckfrihetslagens brottsbestämningar och allmänna strafflagens brottsbestämningar för yttrandefrihetsbrott — emellan de missbruk av yttrandefriheten alltså, som utövas genom tryckt skrift och för den som utövas på annat sätt, har man sedan den nuvarande strafflagens tillkomst, år 1864, oavslåtligen varit uppmärksam på att häva, och man har också i stort sett lyckats att häva densamma. Här skulle man emellertid åter öppna denna klyfta emellan den ena och den andra arten av yttrandefrihetslagstiftning.

I årets motion har mot denna erinran genmälts, att det är klart, att man icke kan i tryckfrihetslagen införa ett motsvarande stadgande, enär enligt tryckfrihetslagen den enda ansvarige är författaren av skriften (eller boktryckaren), men ej skriftspridaren, och att således olika regler icke kunna gälla angående straffbarhet, allteftersom skriften sprides på det ena eller det andra hållet.

Detta är alldeles riktigt och leder till den slutsats, att man icke kan införa ett motsvarande stadgande i tryckfrihetslagstiftningen, så länge man anser sig böra bibehålla — och det hoppas jag skall räcka länge — de allmänna grundsatser, som behärska tryckfrihetslagstiftningen angående ansvarigheten för tryckt skrift. Men därav borde man också draga den naturliga slutsatsen, att man, även om det skulle ske med någon ledsnad, bör avstå ifrån att bygga den allmänna strafflagstiftningen på ett sätt som med nödvändighet kommer att medföra en sådan oemotsvarighet. Jag ber att få påpeka, vad följden blir, — hur den ställer sig rent praktiskt av dylik oemotsvarighet. Här står i utskottets förslag till 10 kap. 14 § strafflagen, fjärde stycket: »Där någon i annat fall, än nu är sagt, införd samlat krigsfolk eller då värnpliktiga, som icke äro krigsmän, på grund av värnpliktslagen äro samlade, muntligen eller i skrift, den han utspriott eller utsprida låtit, söker upphetsa till ovilja mot krigstjänsten», o. s. v.

Tro ni då icke, mina herrar, att den »skrift», som vid agitationer komme till användning, är av det slag som de skrifter som i allmänhet spridas, nämligen tryckt skrift? Detta spridande av icke beivrade tryckta skrifter är enligt tryckfrihetsförordningen och skulle alltså ock förbliva fullkomligt straffritt! Endast om en antimilitaristisk agitator skulle vara nog oklok att taga sig det orådet före att sprida sin skrift i handskrift eller i skrivmaskinstryck, komme han under den nya 10 kap. 14 § strafflagen! Om han däremot begagnar sig av den utväg, som är nästan självfallen, som i praktiken är den nästan ensamt begagnade, nämligen att sprida den såsom tryckt skrift, så kommer han icke under denna bestämmelse och icke heller under någon annan; ty här är icke fråga om skrift som är förklarad brottslig. Det kan icke nekas till att en lagstiftning,

som leder till sådana resultat, är behäftad med ett betänkligt tekniskt och sakligt fel alliffrån början.

Jag skall icke vidare uppehålla mig vid denna äldre del av lagförslaget, utan jag skall i stället hänvända mig till den komplettering, man ansett sig böra göra i årets förslag.

Man säger i motionen och i utskottets utlåtande: det är icke längre nog med att hänvända sig, som man förut tänkt, mot den *offentliga* agitationen, även den *enskilda* antimilitaristiska agitationen måste bekämpas. Man har likväl ingalunda utfört denna tanke så, som det kunde väntats, nämligen så att man belade med särskilt straff, oberoende av deras effekt, även enskilda uppmaningar, som innefattade försök att upphetsa till ovilja mot krigstjänsten, uppväckande av hat mot det militära befälet eller eljest undergrävande av krigslydnaden o. s. v. Utan man går en helt annan väg. Man straffbelägger ej agitationen som sådan; man vill bestraffa *anstiftaren* till vissa militära förbrytelser och sträcker sig då ock till att bestraffa även *medhjälp* till dylika förbrytelser.

Det förhåller sig nämligen så enligt gällande lag, att sådana förbrytelser enligt den militära strafflagen, som icke på samma gång innebära något brott emot allmän strafflag, icke föranleda delaktighetsstraff på civila delaktiga, utom i ett särskilt fall, nämligen om någon förlett eller hjälpt krigsman att rymma. Nu vilja motionärerna utvidga denna bestämmelse till att gälla varje brott för vilket finnes straff utsatt i strafflagen för krigsmakten och varå kan följa straffarbete eller svårare straff. Angående syftet tycks råda en viss oklarhet såväl hos motionärerna som utskottet. Motionärerna tyckas föreställa sig att döma av uttalandet överst på sidan 11 att över huvud taget *all* brottslighet, som omtalas i strafflagen för krigsmakten, skulle för närvarande vara undandragen delaktighetsansvar för civila. Det är naturligtvis icke fallet. Utskottet har på sidan 13 visat sig i detta avseende hava en något riktigare uppfattning. Utskottet har funnit att delaktighetsansvar förefinnes i fråga om brott som äro straffbelagda i allmän strafflag, ehuru de där belagts med ringare ansvar än i strafflagen för krigsmakten. Men utskottet synes mena, att den lägre straffskalan i allmänna strafflagen medför, att den civile blir bestraffad *alltför lindrigt* i jämförelse med krigsman. Men grunden till den strängare straffbestämmelsen i strafflagen för krigsmakten är ju just den, att den brottsliges egenskap av krigsman anses försätta honom i en särskild pliktställning, som föranleder, att förbrytelsen är att bedöma hardare än om han är civil person. Nu tror utskottet vidare, att de nu föreslagna bestämmelserna skulle råda bot på denna av dem tänkta brist. Det gör den å andra sidan icke alls heller, ty utskottet går t. ex. för fredstid icke högre än till fängelse i högst sex månader även i fråga om anstiftan till eller medhjälp till en förbrytelse, varå kan följa många års straffarbete enligt strafflagen för krigsmakten. Här skulle, om

Ang. ändring
av 10 kap. 14 §
samt 8 kap.
26 § straff-
lagen.

(Forts.)

Ang. ändring
av 10 kap. 14 §
samt 8 kap.
26 § straff-
lagen.
(Forts.)

utskottet hade rätt i sitt nyss anmärkta resonemang, just den följd inträffa, som utskottet har trott sig vilja bekämpa.

Emellertid, det må vara huru som helst beträffande utskottets klarhet i avseende å sina egna syften. — om man därefter går att se till huru utskottet lyckats förverkliga sina ganska djärva uppsåt att omedelbart i strafflagen, utan att frågan varit föremål för närmare utredning genom Kungl. Maj:ts försorg, insätta ett helt nytt stadgande av så betydande räckvidd som här är i fråga, tror jag att det icke skall kunna bestridas, att detta försök har helt och hållet misslyckats.

Gällande svensk strafflag står på den ståndpunkten, att delaktighet i ämbetsförbrytelse, där den delaktige själv icke innehar det ämbete, vari förbrytelsen begås, är straffritt. Strafflagen menar, att dessa förbrytelser äro straffbelagda just med hänsyn till det brott mot tjänsteplikt, som åligger tjänstemannen själv. Om man nu tillämpar, som föreliggande förslag vill, en rent motsatt princip beträffande vissa ämbets- och tjänstemän, nämligen dem som stå under strafflagen och därvidlag gör frågan om principens tillämplighet till på köpet beroende av den tillfälliga omständigheten, huruvida *särskilt straff* är utsatt i strafflagen för krigsmakten eller denna hänvisar till allmän lag, så kommer man till ganska besynnerliga konsekvenser, som jag strax skall peka på.

Men förslaget har icke helt ut gått den väg, det har icke fullt utfört den tanke, att belägga med vanligt delaktighetsansvar anstiften eller medhjälp vid ifrågavarande brott. Förslaget har konstituerat denna anstiften eller medhjälp till ett särskilt brott med sin bestämda strafflatitud. Denna strafflatitud är icke satt i relation till, regleras icke automatiskt i förhållande till det straff som själva huvudbrottet förtjänar, utan vare sig detta är ett mycket grovt brott eller ett vida lindrigare brott, är alltid en och samma strafflatitud för delaktiga given i 8 kapitlet 26 § strafflagen. Även detta kommer att leda till ganska egendomliga konsekvenser, som jag strax skall påvisa. Men vidare: det saknas icke blott relation till huvudbrottets straffskala, utan ock till den straffskala, som skulle gälla, i fall det begångna brottet hade varit ett huvudbrott av den, som nu har begått det blott som delaktighet i en annans förbrytelse. Även detta leder till betänkliga konsekvenser.

Slutligen lägger man straffskalan generellt högre i krigstid än i fredstid och tillämpar således en annan princip än den som härutinnan gäller för huvudbrottet. I två hänseenden olika. Ty strafflagen för krigsmakten låter å ena sidan den omständighet, att brottet begås under krigstid, utöva försvärande inverkan endast beträffande *vissa* uppräknade brott; å andra sidan inträder krigsartiklarnes tillämplighet icke blott under krigstid, utan så snart krigsmakten är mobiliserad. Så icke här beträffande delaktighetsbrotten.

Jag förstår, att detta är för kammaren tämligen abstrak-

ta resonemang, men jag skall be att få med några konkreta exempel belysa varthän en sådan lagstiftning leder.

Om en civil förleder en sergeant att släppa lös en häktad, som står under hans bevakning, blir man hädanefter som hittills straffri. Det är endast sergeanten, som straffas, för svikande av sin tjänsteplikt, i fall han är nog dåraktig att följa uppmaningen. Om någon civil däremot förleder en korporal till samma pliktsvek, blir förledaren numera straffad. Och detta på grund av den rent tillfälliga omständighet, att i 120 paragrafen strafflagen för krigsmakten hänvisas beträffande straff för *officer och underofficer* till allmänna strafflagen, och då är alltså icke 8 kap. 26 § tillämplig. Straffet för samma brott, begånget av manskap, är däremot i lagrummet utsatt, och strax är ock 8 kap. 26 § strafflagen att tillämpa. Blott den omständigheten att straffbestämmelsen är tekniskt utförd på ett sätt i ena fallet och i det andra på ett annat sätt gör det ena brottsligt, men det andra straffritt. Det gäller vidare icke blott om detta enstaka fall, utan en så allmän straffbestämmelse som i 129 § militära strafflagen, där det står: »Begår krigsman uppsåtligen på annat sätt, än annorstädes i denna lag är sagt, förbrytelse i sitt ämbete eller sin tjänst för egen fördel eller för att annan gynna eller skada eller eljest till kränkning av allmän eller enskild rätt eller säkerhet, eller underlåter han uppsåtligen i avsikt, som sagd är, etc.» I tillämpningen av detta mycket vidsträckta stadgande gäller alldeles detsamma. Det blir straffritt, om man förleder eller hjälper en officer eller underofficer, men det går ingalunda lika bra, om man förleder eller hjälper en korporal eller menig. Det behöver härvidlag, det vill jag vidare erinra om, visst icke vara fråga om en *agitation*. Det är ju fråga ej blott om förledande, utan ock om *medhjälp*, vartill initiativet kanske icke utgått från den medhjälpare, utan vartill han tvärtom kanske uppmanats av gärningsmannen.

I 117 och 118 §§ strafflagen för krigsmakten omtalas ett par brott, som, vad huvudbrottet angår, bestraffas på samma sätt i fredstid och i krigstid, men *den delaktige* kan få böter eller fängelse högst sex månader i det ena fallet och i det andra fallet minst fängelse, eventuellt straffarbete.

I 71 § strafflagen för krigsmakten talas om en viss antimilitaristisk agitation, som begås av krigsman. Jämför man paragrafen med 160 § i samma lag, finner man att även i krigstid kan huvudman för en sådan gärning straffas med ned till disciplinstraff. Men enligt utskottets förslag blir det för den delaktige alltid minst fängelse. Detta även om det är frågan om en medhjälp, som är så kallad ringare medhjälp, vilken dock enligt allmänna strafflagens regel skall straffas ringare än om medhjälparen vore gärningsman. Här åter bleve, som vi sett, straffminimum *högre* för medhjälparen än för huvudmannen och på så sätt t. o. m. att minimum för medhjälparen här är ett högre straffslag än det, till vilket man kan gå ned för huvudmannen.

Ang. ändring
av 10 kap. 14 §
samt 8 kap.
26 § straff-
lagen.
(Forts.)

Ang. ändring
av 10 kap. 14 §
samt 8 kap.
26 § straff-
lagen.
(Forts.)

Det system man i förslaget tillämpat gör ock, att omständigheter, som enligt allmänna straffrättsliga principer icke böra få utöva inflytande på frågan om den delaktiges straffbarhet, komma att här öva sådant inflytande. Enligt allmänna delaktighetsreglerna skall den delaktige straffas som vore han själv gärningsman, vilket betyder bl. a., att i fråga om den betydelse återfall i brott, och försvärande omständigheter i allmänhet skola tilläggas, det är beträffande honom själv man ser efter huruvida återfall eller försvärande omständigheter föreligga, då man bestämmer hans straff. Men enligt detta förslag kommer straffbarhetens inträde att bero på en omständighet om vilken kanske den straffade icke ens har någon kännedom, nämligen huruvida det föreligger försvärande omständigheter för *huvudmannen* eller återfall i brott för denne. Det finnes brott enligt militära strafflagen, där straffet icke går upp till straffarbete i annat fall än där återfall i brottet sker eller försvärande omständigheter föreligga; där inträffar alltså det missförhållande, jag påpekat.

Jag skall slutligen taga ett exempel på att det kunde bli farligare att om ock i ringa mån hjälpa en annan och det till på köpet under sådana omständigheter, att det verkar förmildrande för en själv, än att begå brottet som huvudbrott. Om en militär är satt att bevaka en forä av varor och snattar av dessa varor och därvid får medhjälp i ringa mån av en annan person, blir denna person straffad i krigstid med fängelse i sex månader eller straffarbete i högst två år. Hade han icke låtit locka sig av den vakthavande själv att deltaga i hans snatteri, men däremot på egen hand begått snatteriet, hade han fått vanligt snatteristraf, som är böter eller fängelse i högst sex månader.

En annan omständighet, som kan påpekas, är att man skulle få två straffbestämmelser för samma brott. Den som sprider ut en indragen skrift vid militär förläggning, får enligt tryckfrihetsförordningen 4 § 14 mom. ett i lagrummet fixerat straff, därest han icke lyder under krigsmakten, ty i så fall straffas han enligt hänvisning i samma lagrum efter strafflagen för krigsmakten. Men numera kan man göra sig delaktig i, bliva anstiftare till att krigsman sälunda utsprider skrift och skall då straffas enligt 8 kap. 26 § strafflagen. Vid sidan därav är man alljämt hemfallen under 4 § 14 mom. tryckfrihetsförordningen. Således två lagbestämmelser, med olika straffsats, för exakt samma brott, båda siktande på det specifika fallet att man har låtit utsprida en tryckt skrift, som är indragen.

Jag tror knapp, att jag behöver fortsätta exemplen för att kammaren skall finna, att utskottets försäkran att vid granskning av motionärernas förslag »det icke funnits skäl till anmärkning mot vare sig dess innehåll eller form» kommer i en något egendomlig belysning.

Mina herrar! Vad som här — efter vad jag tror mig hava visat — har inträffat har ock varit att det har straffat sig självt att utskottet i sin iver att komma åt den antimilitaristiska agita-

tionen — som det tror skulle komma att röna något så märkligt intrång av en sådan här lagstiftning — gått ifrån den princip, som utskottets jurister, enkanneligen högerjurister — och med dem ock jag konsekvent för min ringa del — hållit på, nämligen att man skall akta sig för att på grundval av en eller flera motionärers framställning föreslå riksdagen att antaga en avfattad lagtext och sedan riskera bakslag efter en förkrossande kritik av lagrådet t. ex., i stället för att anlita utvägen att i skrivelse till Kungl. Maj:t framhålla, att det eller det syftet finner man böra behjärtas. Kungl. Maj:t äger ju tillgång till de lagstiftningsexperter, som efter tillfälle till mera grundligt och allsidigt övervägande kunna komma fram till en tekniskt tillfredsställande lösning av dylika uppgifter.

Ang. ändring
av 10 kap. 14 §
samt 8 kap.
26 § straff-
lagen.
(Forts.)

Men vid vilket tillfälle eller i vilket sammanhang är det som utskottets majoritet har lämnat denna princip? Jo, vid ett av de minst därtill ägnade tillfällen man kan tänka sig. Om man företager sig att så där på fri hand avfatta en lagtext så att säga på lagstiftningens utkanter, inom den mera efemära, av gammalt s. k. commercie-, politie- och ekonomilagstiftningen, må så vara! Men när det gäller allmän borgerlig rätt, själva ryggraden, själva centrum i vår lagstiftning bör man icke förfara på det sättet; och allra minst, då det gäller ett så ömtåligt område som strafflagstiftningens, både därför att det just där är i rent tekniskt hänseende mycket kinkigt att bedöma vilken innebörd en företagen lagändring får och därför att man där befinner sig på ett ömtåligt område även i det hänseendet att allmänhetens rättskänsla så skarpt reagerar mot uppkomna orättvisor.

Skall det ske, bör det åtminstone gälla att sätta in ett isolerat specialstadgande. Då kan risken vara minimal för återverkan i synnerlig mån på andra områden. Men sätter man in ett stadgande av här föreslagna generella räckvidd, där det stadgas att alla brott, som äro belagda med så och så stort straff i den militära strafflagen, skola för den civile delaktige medföra ett visst straff, då har man ytterligare ökat de tekniska svårigheterna för sig. Man har givit sig in på ett av de tekniskt vanskligaste områden, som finnas, i det att man har att sörja för att den allmänna strafflagen och en vidsträckt specialstrafflag stå i behörig korrespondens med varandra.

Beträffande själva sakens principiella sida, huruvida man skall gå vidare uti strafflagstiftningen därhän, att man bestraffar enskild agitation, tror jag, att det i sakens nuvarande läge icke är mycket anledning att därpå giva sig in. Jag vill för min del alldeles bestämt hävda, att någon dylik lagstiftning för närvarande icke gör någon nytta eller är av något särskilt behov påkallad.

I fjolårets debatt var det en talare — det var visst ingen mindre än statsrådet och chefen för justitiedepartementet — som gjorde gällande, att vänstern beträffande antimilitaristiska lagstiftningsfrågor ridit fort sedan 1906. Nej, vänstern har icke

Ang. ändring
av 10 kap. 14 §
samt 8 kap.
26 § straff-
lagen.

(Forts.)

alls ridit ifrån sin då intagna ståndpunkt. Det parti jag har äran tillhöra har icke ett ögonblick yrkat på, att de straffbestämmelser, som då antogos, eller andra lagbestämmelser, som till motverkande av antimilitaristisk agitation finnas givna, skola upphävas eller i mildrande riktning förändras. Vi ha däremot icke velat följa högern i dess snabba ritt till allt flera och flera lagbestämmelser på området. Vi ha icke velat göra detta, därför att vi äro klart övertygade om, att det gör så föga eller nästan ingen nytta men däremot åtföljes av mycket skadliga biverkningar av två slag: den ena, att det sätter yttrandefriheten i oförneklig fara och den andra, att det verkar i hög grad i motsatt riktning på den allmänna känslöstämningen bland vissa folklager mot vad lagstiftningen borde avse att verka. Av mycket sansade, kloka och vederhäftiga människor, som levat uti nära beröring med de folklager, varom här är fråga, speciellt arbetareundomen, har jag flera gånger under den sista tiden fått höra nedslående underrättelser, om vilken fruktansvärd bedrövlig verkan, de uti de s. k. landsförråderimålen avkunnade domarna gjort på denna befolkning. Då jag nämner detta, sker det icke för att ett ögonblick beröra frågan, huruvida dessa domar efter gällande lag äro riktiga eller icke, utan för att konstatera, att sådana domar, vare sig de äro riktiga enligt gällande strafflag eller icke, ha den allra mest sorgliga verkan på fosterlandskänslan och gemensamhetskänslan i vida folklager. Det är i själva verket så, att de klasser, som bära upp kravet på ökad antimilitaristisk lagstiftning, så pass litet stå i kontakt med uppfattningen inom de samhällslager, för vilka lagstiftningen närmast är avsedd, att de göra sig skyldiga till de betänkligaste missgrepp ifråga om valet av medel att söka stärka fosterlandskänslan och statens styrka inåt. De medel de välja hava en motsatt verkan mot vad de tro, medan däremot det mål de själva satt sig före, av åtskilliga skäl icke i nämnvärd mån vinnes ens i det enskilda fallet. Det drabbar mycket litet den ena eller andra agitatorn, därför att han väl vet att lägga sin agitation så, att den endast tangerar det straffbaras gräns även efter de nya bestämmelserna, och hans agitation blir icke *mera* och icke *mindre* effektiv ändå.

Beträffande denna agitations effektivitet kanske det nu vore skäl att säga ett par ord. Det är min övertygelse att det i denna kammare bedrivs den allra starkaste övertro beträffande allvaret i och verkningsfullheten av en sådan uppblåst frasagitation, på vars lydelse exempel äro anförda i motionärernas framställning. Det är helt enkelt en inbillning att tro, att det förgiftar hela stämningen hos breda lager av vårt folk och gör dem odugliga att öva sig i vapnets bruk till fosterlandets tjänst och ifall det gäller, att visa, vad denna övning betyder ifråga om förmåga att värna fosterlandet.

I tidskriften Forum för februari månad detta år är det en befälhavare — jag tror han har furirs ställning, men han

tillhör tydligen en bildad samhällsklass — som skildrar sin samvaro med sin trupp, som, enligt vad han säger, till hälften bestod av de vildaste antimilitarister och till den andra hälften av andra unga män, som icke delade denna åskådning. Han konstaterade ständiga livliga dispyter mellan bägge riktningarna, men den ena lyckades icke ett ögonblick övertyga den andra; det var egentligen endast ett rullande och lekande med ord och stora fraser. Han konstaterade tillika, att det bästa folkmaterial, han hade, just var dessa ivriga antimilitarister; de hade den egenskapen, att de icke kunde tolerera, att någon annan avdelning var bättre i tjänsten än de själva. Han fick beröm för sin avdelning såsom varande såväl vad beträffar den militära ordningen som själva övningen det yppersta materialet av alla. Att han just hade dessa pojkar att tacka härför berodde nog till väsentlig del på, att just livliga intelligenser och i grunden präktiga karaktärer bland den arbetande ungdomen anstuckits av antimilitaristiska idéer, men man bedrager sig mycket om man tror, att deras verkliga leverne står i överensstämmelse med de läror de sålunda roa sig med att driva.

Det är klart — det bör ju tilläggas — att denna observation, ehuru gjord av, såsom jag med bestämdhet har mig bekant, även många officerare och underofficerare, icke får utan vidare generaliseras. Jag säger blott, att effektiviteten av agitationen i mångt och mycket är *överdriven*, på grund av att man icke riktigt förstår psykologien hos de personer det här gäller.

Det torde också vara en annan sak som man missförstår, nämligen ordens valör. Man tar till så förfärligt starka ord i dessa kretsar och i den litteratur som av personer ur dessa kretsar läses, men de åhörare, för vilka orden äro avsedda, känna till deras valör och göra av sig själva avprutning till vad som för oss förefaller vara ett mera normalt mått. Men läsare från andra kretsar, som äro vana vid en annan stil, förfäras naturligtvis över att se, vilka grova ord och talesätt man brukar och tror kanske också mycket på bravader angående den företagna antimilitaristiska hållningen i tjänsten o. s. v. som här förekommer, men som säkerligen i allmänhet icke alls motsvaras av verkligheten.

På grund av vad jag nu anfört skall jag, herr talman, be att för min del få yrka avslag å såväl lagutskottets förslag som ock å den väckta motionen.

Herr Thyrén: Herr greve och talman, mina herrar! Vad som närmast föranlett mig att begära ordet, är det, att jag till högst väsentlig del måste instämma i den föregående ärade talarens betänkligheter med avseende å den ändring, som föreslås i 8 kap. 26 § strafflagen. Jag skall sedan nämna några ord även om den andra frågan, beträffande vilken jag har en annan mening än den föregående talaren. Men, som sagt, med reservation för ett par detaljer i vad han yttrade, om vilka jag icke här behöver uttala

Ang. ändring
av 10 kop. 14 §
samt 8 kap.
26 § straff-
lagen.
(Forts.)

Ang. ändring
av 10 kap. 14 §
samt 8 kap.
26 § straff-
lagen.

(Forts.)

mig, kan jag i allt väsentligt instämma med honom rörande förstnämnda fråga.

Det tjänar ingenting till att söka fördölja, att det här föreligger en ganska allvarlig lapsus såväl i motionen som utskottets betänkande; det får väl förklaras av det starka hopandet av ärenden som nu mot riksdagens slut drabbat icke minst lagutskottet. Mycket av vad som eljest kunde varit att anföra är redan sagt av den föregående ärade talaren, och jag skall därför inskränka mig till att betona, vad som torde vara själva huvudmärkningen vid denna lagstiftning. Det är det, att den princip, som man här vill införa i strafflagen för krigsmakten, står i rakaste motsats till den princip som för närvarande måste anses gälla inom den allmänna strafflagen. Härtill vill jag genast knyta den anmärkningen, att, då man åberopat sig på den norska lagen, borde man icke förbisett, att densamma i den allmänna strafflagen tvärtom har en princip, som stämmer med den, som man här hos oss vill införa i strafflagen för krigsmakten.

Den ärade föregående talaren anförde rätt många exempel, och det stora flertalet av dem äro fullständigt ovederläggliga. Jag skall be att få anföra ännu några, delvis i samma riktning, för att om möjligt göra det mera åskådligt.

Det är så i nuvarande strafflag, att, om jag mutar en domare att fälla orätt dom — förutsatt att det icke gäller en straffdom, varigenom oskyldig fällts till straff — blir visserligen domaren strängt straffad, men jag absolut straffri. Angående delaktighet i ämbetsbrott överhuvud finnes en annan mening än den föregående ärade talarens, även om jag för min del anser hans mening vara den riktiga. Men i fråga om det exempel jag nämnde finnas inga delade meningar, ty 25 kap. 1 § strafflagen känner inga andra straff för domaren i fråga än avsättning och ovärdighet att i rikets tjänst nyttjas. Det är alltså icke möjligt att straffa en person, som icke är ämbetsman, för delaktighet i sådant brott, ty det finnes icke något applikabelt straff. Huru stämmer nu denna princip med den princip, som man här vill införa i strafflagen för krigsmakten? Jag skall taga några exempel. Om jag är delaktig i ohörsamhet, som visas mot »någon till krigsmaktens polisväsen hörande person» (88 §), blir jag enligt förslaget straffad, även om jag är en utomstående, som icke har med militärväsendet att göra. Om jag t. ex. lämnar tändstickor till en person, som tänder en cigarr, där viss krigsredskap förvaras (99 §), blir jag, ehuru civil, straffad, även om ingen skada sker. Om jag anstiftar krigsman att såsom län mottaga varjehanda persedlar (101 §), blir jag straffad, fortfarande även såsom civil. Om jag är behjälplig vid avgivande av rapport i olovlig avsikt (114 §) — det behöves icke vara fråga om någon förskingring — rörande tjänstedagar, krigsförnödenheter etc., blir jag straffad. Om jag är med om att på olovligt sätt förmå någon att antaga krigstjänst (117 §), blir jag straffad. Om jag är med om att förmå förman hindra någon att föra klagan i mål, som har med krigstjänsten

att göra (118 §), blir jag straffad. Och äntligen — vad som redan påpekats av den föregående talaren och kanske är det allra mest slående — om jag, själv icke ämbetsman, är invecklad i en ämbetsmans brott av den allmänna art, som beskrives i 25 kap. 16 § allmänna strafflagen, är jag i alla civila fall straffri. Men enligt § 129 strafflagen för krigsmakten skiljes det mellan det fall, att gärningsmannen är officer och underofficer och att han tillhör manskap etc. Om gärningsmannen är officer eller underofficer, straffas *han* icke enligt § 129 i strafflagen för krigsmakten utan i enlighet med 16 § 25 kap. allmänna strafflagen, varav följer, att *jag*, den civile, är straffri. Om det däremot är någon av manskapet som begått brott mot § 129 i strafflagen för krigsmakten, blir han straffad enligt sistnämnda paragraf, och med honom jag, den civile medhjälparen. Var och en, även en fullständig lekman på detta område, måste säga sig, att detta är ett lagtekniskt fel av den art och beskaffenhet, att det synes fullständigt omöjligt att antaga nu föreslagna bestämmelse. Den är, som jag sagt, en lapsus, det tjänar ingenting till att fördölja det. Jag anser mig emellertid härmed hava sagt nog i saken, i betraktande av att den föregående talaren gått så vidlyftigt in på den samma.

Medan jag har ordet skall jag be att få yttra något även i den fråga, beträffande vilken jag har en annan mening än den föregående ärade talaren. Jag för min ringa del tror, att de ärade motionärerna skulle hava gjort klokt uti att icke, på sätt som skett, negligera första kammarens i föl med ganska stark majoritet fattade beslut. Den kombination, som då skedde mellan ett jämförelsevis litet straff i 10 kap. 14 § allmänna strafflagen och den administrativa åtgärd, som föreslogs i regeringspropositionen i föl, tror jag för framtiden skulle visat sig vara en mera framkomlig väg; jag tror, att den kanske till slut lett till ett resultat, som, även om det icke varit så bra som man önskat, dock icke skulle varit ineffektivt. Med den ståndpunkt motionärerna nu intaga, fruktar jag, att det kommer att gå, såsom vi veta att det någon gång kan hända, att där partipolitiken går in, går det sunda förnuftet ut. Det kan hända, att år efter år första kammaren antager och andra kammaren automatiskt avslår och således inget resultat vinnes. Ehuru jag sålunda anser, att man hellre bort bibehålla den brygga, som lades genom regeringspropositionen, kan emellertid detta icke bestämma mig att rösta mot den föreslagna ändringen. Jag måste fråga: föreligger här verkligen en samhällsfara och, om så är, kan man parera denna fara genom den föreslagna bestämmelsen? Jag **erinrar om, att det här icke är fråga om straffarbete eller eljest några drakoniska straff, utan endast böter och fängelse.** Om det bedrivs en verksamhet, som man måste anse på väsentligt sätt sätta effektiviteten av våra försvarsåtgärder i fara, borde alla vara ense om, att något måste göras. Man kan då icke skäligen helt bekvämt stanna vid att avslå alla förslag och själv lägga armarna i kors, utan man måste själv söka finna någon annan bättre väg, om man

Ang. ändring
av 10 kap. 14 §
samt 8 kap.
26 § straff-
lagen.

(Forts.)

ogillar den föreslagna. Vad beträffar frågan, om fara verkligen föreligger, så får ett enstaka exempel, som berättats i en tidskrift, icke vara avgörande; man måste fästa mera avseende vid vad krigsbefälet, som bär ansvaret, anser.

Jag skall nu, efter den behandling, dessa frågor förut fått, icke längre upptaga kammarens tid. Jag har kommit till det resultat, att den föreslagna ändringen i 10 kap. 14 § bör bifallas och den föreslagna ändringen i 8 kap. 26 § avslås. Nu kunna kanske meningarna vara delade om, huruvida det är rättast att avslå den senare paragrafen på stående fot eller återremittera densamma till lagutskottet. Om det skulle framställas något yrkande om återremiss, är jag icke obetingat emot en sådan. Men för min personliga del har jag rätt litet förhoppning om, att det nu skall kunna lyckas lagutskottet att lösa denna högst invecklade fråga angående 8 kap. 26 § på något annat vis än genom att helt och hållet överkorsa densamma. Såsom saken ligger, anser jag mig därför böra i denna punkt yrka avslag å utskottets hemställan, vadan jag, herr greve och talman, för min del anhåller att kammaren måtte besluta att antaga den av utskottet föreslagna ändrade lydelsen av 10 kap. 14 § men däremot avslå förslaget om ändring av 8 kap. 26 §.

Herr Gezelius: Den kritik, som riktats mot den föreslagna ändrade lydelsen av 8 kap. 26 § strafflagen måste, även om jag icke är övertygad om att kritiken i alla delar är befogad, dock erkännas vara av den art, att jag icke kan tillstyrka kammaren att antaga lagförslaget i denna del. Skälet varför förslaget ifråga så lindrigt undgått en väl befogad kritik inom utskottet, nyttar det icke mycket till att här taga fram. Lagutskottet kan med visst fog göra gällande, att dess arbetskraft under en stor del av denna riksdag varit synnerligen starkt tagen i anspråk, mer än för arbetets utförande i allt kanske varit lyckligt. Under behandlingen av detta ärende inom utskottet ställde sig helt naturligt mot varandra två principiellt motsatta åskådningar, av vilka den ena funnit uttryck i utskottets motivering, den andra i den första ärade talarens anförande här under debatten. Kritik av förslaget i dess tekniska detaljer förekom icke.

Med avseende å utskottets hemställan rörande 10 kap. 14 § strafflagen finner jag icke anledning att här ingå i någon närmare motivering. Spörsmålet ifråga är redan så ingående debatterat och första kammarens ståndpunkt i denna fråga så klart angiven, att det synes mig tillräckligt att här förena mig i det yrkande beträffande detta lagförslag som framställdes av herr Thyren. Jag vill alltså, i enlighet med hans hemställan, yrka: att riksdagen måtte besluta för sin del antaga följande: »Lag angående ändrad lydelse av 10 kap. 14 § strafflagen», med den ändring uti nästa stycke att det får följande lydelse: »Häri genom förordnas, att 10 kap. 14 § strafflagen

skall erhålla följande ändrade lydelse:» att därefter orden till och med 14 § utgå och att därefter lydelsen intill slutet blir ordagrant lika med utskottets hemställan, men att dessutom kammaren måtte besluta, att utskottets betänkande, i vad detsamma avser ändring i 8 kap. 26 § strafflagen, måtte till lagutskottet återremitteras.

*Ang. ändring
av 10 kap. 14 §
samt 8 kap.
26 § straff-
lagen.
(Forts.)*

Då jag deltagit i ärendets behandling inom utskottet och med utskottets majoritet tillstyrkt förslaget, anser jag mig böra hemställa, att utskottet beredes tillfälle till en avformning av ett yrkande, mot vilken inga tekniska anmärkingar med fog kunna göras. Jag avser att komma till ett avgörande av spörsmålet här, även om jag också befarar att det slutliga resultatet i vilketdera fallet som helst blir detsamma med hänsyn till den ståndpunkt medkammaren tvivelsutan i enlighet med reservanternas förslag kommer att intaga.

Herr Lindley: Herr vice talman! Då alla föregående talare antingen yrkat återremiss eller rent avslag beträffande 8 kap. 26 § strafflagen, skall jag icke vidare syssla med denna fråga utan endast be att få säga några ord angående de ändringsyrkanden som blivit gjorda beträffande 10 kap. 14 § strafflagen.

Även denna § lämnar rum för en hel mängd oriktigheter beträffande tillämpningen. Jag tror, att ett antagande av det ändringsförslag, som där föreligger, skall hindra till och med den mest berättigade kritik gent emot militärväsendet. Bland de yrkanden, som där framställts, föreligger också ett om att man skall hindra all upphetsning till ovilja mot krigstjänst. Vad innebär då en sådan ovilja mot krigstjänst? Man konstaterar i motiveringen, att det förefinnes ganska stor brist beträffande vissa permanenta trupper, som äro behöfliga för militärväsendet. Jag tänker mig förhållandena ombord på örlogsfartyg, där det delvis förekommer ständig, permanent brist på manskap. Man anser, att det är den antimilitaristiska agitationen som åstadkommit denna manskapsbrist, men jag betvivlar detta storligen. Jag tror icke, att det varit denna agitation som åstadkommit manskapsbristen, utan att det helt enkelt varit andra orsaker, som gjort att ungdomen och andra icke vilja taga anställning inom armén och flottan.

Vad flottan beträffar, har jag ändå kanske mer kunskap om dithörande förhållanden än beträffande armén. Jag vet, att det faktiskt är de ekonomiska villkoren för det första, som äro avgörande, och för det andra den militära disciplinen och behandlingen, som gör, att mycket få, som ha möjlighet att få annan anställning, vilja där låta binda sig. Vill man på detta område åstadkomma en förändring, finnes det säkerligen helt andra vägar att gå. Redan för ett antal år sedan — jag tror 1908 — påpekade jag i andra kammaren, att det system i vårt land, som föranledde stora grupper av sjöfolket att emigrera till

Ang. ändring
av 10 kap. 14 §
samt 8 kap.
26 § straff-
lagen.
(Forts.)

andra länder, var en av de mest bidragande omständigheterna till, att det var så svårt att få folk till flottan. Det är naturligt, att en permanent allmän brist på utbildad dugligt sjöfolk även måste ytterligare öka bristen på manskap för marinen vidkommande.

Men jag skall gå än längre. Jag vill påvisa, att denna lag, om den skulle bli antagen, skulle verka orättvis. Jag ber blott få påpeka, att jag i egenskap av redaktör för Sjöfolkets tidning ganska många gånger känt mig frestad att uttala min uppfattning beträffande tjänstgöringen. Exempelvis har vid flottan inträffat fall av övergrepp, fall av sådan art, att det framkallat allmän förbittring. Fall hava inträffat som väckt så stort uppseende, att jag många gånger känt mig uppfordrad att i Sjöfolkets tidning varna sjöfolk för att taga anställning i flottan, förrän sådana missförhållanden blivit omöjliggjorda. Skulle jag fallit offer för denna frestelse, skulle jag säkerligen, om en sådan lag funnits till med dessa föreslagna paragrafer, haft stora utsikter att bliva straffad, och dock skulle jag anse, att min kritik varit fullt befogad och att jag haft moralisk rätt att varna folk från att taga anställning, förrän dessa missförhållanden blivit rättade.

Jag kan gå än längre. Jag kan tänka mig att genom en tidning eller eventuellt på ett möte skulle ställas den frågan till mig, huruvida folk bör taga anställning vid flottan. Jag skulle då kanske säga: Nej, det böra de icke göra, ty de förutsättningar till avancemang och befordran, som möjligen äro till finnas såväl inom armén som flottan, göra, att ynglingar, även om de äro aldrig så begåvade och kunniga, dock stanna i underbefäls ställning utan någon möjlighet att komma längre på denna bana. — Endast en sådan uppmaning att icke taga anställning, skulle ju enligt denna lagändring bli en straffvärd handling.

Men i realiteten vill man nog gå än längre. Man behöver blott läsa vad de allmänna tidningarna sagt i denna fråga för att bli på det klara med, att man syftar mycket längre än åt dessa små, allmänt hållna råd och uppmaningar, som därigenom till äventyrs skulle bli straffvärda. Jag fick just i min hand en tidning, som låg på mitt bord här, det är en Stockholms-tidning, vari man t. o. m. tillåter sig säga följande: »Ifrån dessa narcissprydda fredsagitatorer av inhemsk eller utländsk nationalitet till de mera ohöjlt ordnings- och försvarsfientliga uppviglarna av herrar Höglunds, Hedéns och Oljelunds cert är dock steget icke långt. Och i dessas följe hava vi den ungsocialistiska organiserade antimilitära propagandan, från vars verksamhet den nu föreliggande motionen lämnar nog så allvarliga stickprov.»

Man menar naturligtvis, att man med denna lagskärpning även skall kunna ingripa mot dessa fredsagitatorer, alla dessa som ha avvikande mening beträffande militarismens ändamålsenlig-

het, då det gäller att befordra nationernas och folkens gagn. Det är dessa, man i själva verket vill åt, fastän man siktar på dem, som kanske direkt kunna ställas till ansvar, för att de råkat säga något ofördelaktigt angående militarismen.

Ang. ändring
av 10 kap. 14 §
samt 8 kap.
26 § straff-
lagen.

(Forts.)

Jag tror därför, att det icke endast är kap. 8 § 26, på vilket man har anledning yrka avslag, utan säkerligen också det som föreslagits genom lagändringen i kap. 10 § 14. Ty förvisso finnes det i tillämpningen av dessa påyrkade straffskärpningar tillräckligt mycket, som skall försvåra och borttaga möjligheten till försvarsvillighet hos arbetsklassen i vårt land långt mer än något annat. Jag hoppas att även de mest försvarsvänliga, som torde finnas i vårt land, verkligen någon gång borde lära sig inse, att man icke skapar försvarsvänlighet genom straffskärpningar. Jag har ännu för mina ögon ett skådespel, som jag såg i England, av Bernhard Shaw, där man såsom enda botemedel mot allt samhällsont, mot all agitation och mot allmänna opinionen hade det uttrycket: »Skjut ned dem!» Då finnes det icke längre någon opinion som man behöver taga hänsyn till. Den vägen tror jag nog, att många skulle önska att gå, men jag är övertygad, att även med den kraftigaste lagskärpning det säkerligen icke skall lyckas att genom sådana medel få bort denna agitation mot militarismen eller mot militära övergrepp och än mindre att med dessa medel framskapa en ökad fosterlandskärlek, ty den måste säkerligen åstadkommas med andra medel.

Jag ber i anledning härav få yrka avslag även å ändringarna i 10 kap. 14 §.

Herr statsrådet Hasselrot: Herr greve och talman, mina herrar! Jag skall icke yttra mig i själva saken. Jag har begärt ordet endast med anledning av, att herr Alexanderson kritiserade ett yttrande, som jag fällde i fjol, »att vänstern ridit fort sedan 1906». Jag syftade naturligtvis med detta yttrande icke endast på den då föreliggande frågan eller den antimilitaristiska lagstiftningen utan även på åtskilligt annat. Jag trodde icke — och tror ej heller nu — att någon med fog kan förneka, att yttrandet var riktigt. Är det icke, herrar vänstermän, ett allbekant faktum, att vänstern flyttat sina partipolitiska slaglinjer rätt väsentligt sedan 1906? Även om jag nu uteslutande fäster mig vid den antimilitaristiska lagstiftningen, vågar jag hålla före, att mitt yttrande var befogat. Herr Alexanderson sade visserligen, att han anser Staafflagarna från 1906 berättigade, men hela hans yttrande i senare delen gick dock ut på att visa, att antimilitaristlagar över huvud och följaktligen även Staafflagarna icke vore behövliga utan rent av skadliga. Jag tror ej heller, att jag säger för mycket, då jag bestämt påstår, att om vi icke redan hade Staafflagarna, skulle vi icke få dem, vänsterns röster för en sådan lagstiftning vore icke att påräkna.

Till stöd för sitt avslagsyrkande i nu föreliggande fråga,

Ang. ändring
av 10 kap. 14 §
samt 8 kap.
26 § straff-
lagen.
(Forts.)

anförde herr Alexanderson bland annat, att man icke finge taga våra unga socialistiska arbetare alltför allvarligt. De vägde icke sina ord på samma sätt som bildade män, de förstodo icke ordens valör. Framför allt finge man akta sig att utsätta dem för straff — sådant skulle icke åstadkomma något gott, utan endast väcka misstämning, och detta icke blott hos dem själva utan även bland stora delar av vårt folk i övrigt.

Jag vill anföra ett exempel från senaste dagar, som i viss mån tjänar att belysa detta förhållande. Vi ha i Europa ett tämligen litet land — var det ligger kan vara det samma. Detta land är ännu icke självständigt, men det har gärna velat bli det. Jäsning har rått i sinnena sedan lång tid tillbaka. På senare tid har det förekommit utomordentligt våldsamma tidningsartiklar, och på möten hava antagits mycket våldsamma resolutioner. Den man, som styr och har makten i denna lilla stat, är en godhjärtad och välmående man. Han ville icke ingripa, utan sade: »De mena icke så illa. De förstå icke ordens valör, och om man straffar dem, åstadkommer man mycket värre ont än man velat använda.» Han gjorde följaktligen ingenting. Denna hans underlåtenhet kostade tusentals människors liv, varjämte egendom för många miljoner kronors värde gick förlorad! Jag hoppas, att jag icke träder grannligheten för nära, om jag nu röjer den mannens namn. Han hette eller kunde åtminstone ha hetat — Alexanderson.

Herr Ericson, Hans: Herr greve och talman, mina her- rar! Ett par föregående talare hava uttalat sig angående den militära agitationens ringa betydelse för vårt land. Jag skall be att få yttra några ord med anledning härav. Herr Lindley angav anledningen till svårigheten att hålla bemanningen inom flottan fulltalig vara behandlingen samt missgrepp av befälet och missförhållanden i övrigt. Det är mycket lätt att utslunga sådana beskyllningar, men man bör ange, vilka särskilda fall man menar, det är icke möjligt att bemöta allmänna uttalanden.

Dessutom sade herr Lindley, att emigrationen bidrager till att medföra permanent manskapsbrist inom flottan. Men vad är anledningen till emigrationen? Jo, säkerligen icke i ringa mån de överdrifter man gör sig skyldig till, då man talar om behandlingen inom flottan.

Herr Alexanderson trodde icke, att den antimilitaristiska agitationen hade den betydelse man inom denna kammare i allmänhet tillmäter den, och att den icke skulle göra folket mera odugligt i vapnets bruk. Sedan anförde han som exempel en furir, som lyckats få sin avdelning synnerligen framstående. Det kan ju möjligen hända, att detta berodde på furirens förmåga att behandla sådana ynglingar, som innan de inträtt i militär tjänstgöring, utspritt osannfärdiga rykten angående denna tjänstgöring.

Jag skulle vidare vilja säga, att sådana antimilitaristiska agitationer hava ett synnerligt ogynnsamt för att icke säga far-

ligt inflytande på rekryteringen, och jag kan bestyrka detta genom att återgiva några yttranden, som avgivits från en del arméfördelningschefer och regementschefer vid infanteriet.

Vid I 21 säger sålunda regementschefen härom: »Sistlidna rekryteringsår har icke givit ett tillfredsställande resultat. Anledningen härtill torde till ej ringa grad — enligt vad från skilda håll uttalats — vara att söka i den försvarsfientliga propagandan.»

På I 9 säger regementschefen: »Detta undermineringsarbete tager sig även sådant uttryck att den, som ämnar taga fast anställning, av anhöriga och bekanta avrådes härifrån, och sannolikt även trakasseras, om ej annat skulle hjälpa. Fall lära även hava förekommit, att redan i tjänst varande värnpliktiga av sina kompanikamrater förmåtts att avstå från uppsåtet att övergå till fast anställning.»

Vid I 13 säges: »Stora svårigheter möta, då det gäller att förmå värnpliktiga taga fast anställning. Orsaken härtill är farhåga att bli utsatt för obehag från antimilitaristiskt håll såväl under fritid inom garnisonsorten som i hemorterna, så snart det blir känt, att någon värnpliktig ärnar söka eller redan tagit volontäranställning.»

Angående samma sak säger chefen för I 18: »Orsaken härtill får man nog huvudsakligen söka i den antimilitaristiska propagandan.»

Chefen för I 14 utlåter sig: »Den, som bland kamraterna upptäckes vara villig bli krigsman till yrket, är snart sagt en förlorad man. Han utsättes för trakasserier och förföljelser av alla slag och lämnas icke i ro, förrän han överger sina vägars villa. Så genomusel är andan bland en stor del av meniga man inom detta inskrivningsområde, framkallad under en följd av år utav hatfulla och hänsynslösa agitatorer, vilka ostörda fått bedriva sin nesliga verksamhet.»

Är det nu så, att den antimilitaristiska agitationen verkar därhän, att ynglingar icke våga taga frivillig anställning vid krigsmakten, måste ju följden bli värnpliktstidens utsträckande för att skapa erforderligt befäl vid armén och bemanning vid flottan. Denna emigration kommer därigenom att verka som ett tveeggat svärd. Detta bör beaktas av dem, som söka bagatellisera den försvarsfientliga propagandans betydelse.

Herr Trygger: Herr greve och talman, mina herrar! Med avseende på den föreslagna förändringen i 10 kap. 14 § är det väl icke tvivel om, att kammaren kommer att bifalla denna förändring. Kammaren var ju redan vid förra årets riksdag i tillfälle att undersöka och pröva saken och kom därvid till samma resultat.

Vad från herr Alexandersons sida anförts, torde icke av kammaren kunna uppfattas såsom tillräckligt skäl att frångå denna ståndpunkt, vilken än mer befasts av vad som i dag anförts till stöd för denna nya lagbestämmelse.

Ang. ändring
av 10 kap. 14 §
samt 8 kap.
26 § straff-
lagen.
(Forts.)

Ang. ändring
av 10 kap. 14 §
samt 8 kap.
26 § straff-
lagen.
(Forts.)

Vad däremot beträffar den av motionärerna föreslagna ändringen i 8 kap. 26 § strafflagen, vilken ändring lagutskottet tillstyrkt, så har åtminstone jag klart för mig, att man icke kan vederlägga de anmärkningar, som först från herr Alexandersons sida och sedan av herr Thyrén gjorts mot denna paragraf. Den duger icke, denna ändring sådan den är föreslagen. Emellertid har herr Gezelius hemställt, att man skulle återremittera saken till lagutskottet. Jag tror dock icke, att detta skulle kunna vara till någon nytta. Att lagutskottet icke första gången beaktade de anmärkningar, som kunde göras mot den föreslagna bestämmelsen, är ganska förklarligt, när man tager hänsyn till det enorma arbete, som påvilat lagutskottet. Men jag tror icke, att med den tid, som återstår, det för lagutskottet är möjligt att så noga intränga i saken, att utskottet skulle kunna komma med ett förslag, varigenom syftet med den föreslagna ändringen skulle vinnas och samtidigt de anmärkningar, som gjorts mot formuleringen av denna bestämmelse, kunde undvikas. Därför synes det mig bäst att redan nu avslå vad lagutskottet i denna del hemställt.

Herr greve och talman! På grund härav ber jag att få instämma i det av herr Thyrén gjorda yrkandet.

Herr Alexanderson: Herr talman! I anledning av herr statsrådets och chefens för justitiedepartementet anförande ber jag få betyga min tacksamma förvåning över, att, då han i fjol under motsvarande debatt anmärkte, att »vänstern ridit fort sedan 1906», han icke alls avsåg vänsterns ståndpunkt i det ämne, som då behandlades, utan endast gjorde en allmän reflektion angående partiställningen förr och då. Herr statsrådet har däremot verkligen flyttat sina linjer sedan i fjol. I fjol var uti den kungl. propositionen gjort ett uttalande angående här ånyo föreliggande motion, i vad den avser ändring av 10 kap. 14 § strafflagen. Om detta uttalande tillät jag mig i debatten anmärka, att det icke innefattade det ringaste stöd åt motionen, då snarare ur de använda ordalagen strömmade en ganska tydlig fläkt av kyla mot det uppslag, med vilket motionen kom. Jag tillade, att det ju vore möjligt, att jag däruti misstagit mig, men nog vore det den uppfattning, propositionens hållning föranledde till. Herr statsrådet begagnade icke debatten, varuti han likvisst deltog, till att på något sätt bibringa första kammaren den uppfattningen, att han verkligen intoge en annan ställning, än jag tillätit mig antaga, till förslaget. Men då motionen kommit tillbaka i år, har däremot herr statsrådet ansett sig kunna utmärka såsom det mest typiska politiska oförstånd att icke antaga detta av honom förut så behandlade lagförslag. Jag kan icke fatta saken annorlunda, än att han måtte ha flyttat sin ståndpunkt i denna fråga sedan dess.

Då herr statsrådet däremot menat, att den ståndpunkt, jag tillät mig uttala, skulle konsekvent leda till, att man över huvud taget icke borde ha någon lagstiftning alls, som kunde drabba antimilitarismen, tror jag dock det är att draga ut en konsekvens, som

jag icke på något sätt behöver vidkännas. Jag och över huvud mitt parti hör icke till dem, som tro, att man i dessa politiska ting, där det gäller att mot varandra avväga så många var för sig i sin mån berättigade synpunkter, kan driva konsekvensmakeri och bara gå till den ena eller andra ytterlighetsståndpunkten, utan vi tro, att man där såväl som annorstädes måste intaga en »juste milieu».

Jag ber få vidhålla mitt yrkande.

Ang. ändring
av 10 kap. 14 §
samt 8 kap.
26 § straff-
lagen.
(Forts.)

Herr statsrådet Hasselrot: Herr greve och talman, mina herrar! Herr Alexanderson har missuppfattat mig. Jag yttrade verkligen icke något ord till förmån för denna motion. Jag ansåg mig icke böra göra detta. Om jag å min sida missuppfattat herr Alexandersons och hans meningsfränders ställning till Staafflagarna, skulle det bereda mig ett ogement nöje.

Herr Ström: Jag blev uppkallad närmast av herr Ericson, när han sökte göra gällande, att det var den antimilitaristiska agitationen, som försvarade rekryteringen inom armén och flottan.

Jag har den uppfattningen, att det är de särskilda missförhållanden, som äro rådande inom armén och flottan, vilka äro de avgörande faktorerna härvidlag, och icke minst de mycket stränga domar, som så ofta fällas inom armén och flottan för synnerligen ringa förseelser. Skulle man vilja komma åt detta, som sålunda verkar menligt på rekryteringen, bleve ju konsekvensen den, att man skulle förbjuda, att sådana domar och missförhållanden finge omtalas i den allmänna tidningspressen. Ty detta — att det där omtalas, verkar sannerligen minst lika mycket som någonsin en agitators ord. Så långt som till censur på pressen vill väl dock icke herr Ericson gå.

Sedan vill jag säga herr Thyren, när han påstår, att det här endast är fråga om icke alltför stränga straff, endast böter eller högst fängelse några månader, men framför allt böter, att jag icke har den uppfattningen, att, när man i allmänhet tillämpar de antimilitaristiska lagparagraferna, man tager till just de mildaste straffen. Sannerligen tvärt om!

Jag skulle slutligen vilja framhålla, att det synes mig ganska egendomligt, att uti denna kammare, där det säkerligen finnes en stor fond av historisk kunskap, det ändå saknas, synes det mig, kännedom om historien i visst hänseende, nämligen vad den lär ifråga om att genom förföljelse och straff söka undertrycka vissa misshagliga eller såsom samhällsskadliga ansedda åsikter och meningar. Därvidlag synes det mig uppenbart, att historien verkligen ger alla den lärdom, att det aldrig lyckas att med våld komma misshagliga åsikter till livs eller på den vägen att få ur världen meningar och övertygelser, som man anser vara skadliga. Och allra minst meningar som äro djupt rotade hos folkets djupa led och omfattade med stor hänförelse. Jag vill icke här påminna om mycket, som man skulle kunna erinra om från historien. Jag vill endast påpeka, huru i Tyskland man en gång försökte genom de s. k. Bis-

Ang. ändring
av 10 kap. 14 §
samt 8 kap.
26 § straff-
lagen.
(Forts.)

marckska socialistlagarna med mycket effektiva åtgärder, mycket stränga straff komma åt hela den socialistiska samhällsaskådningen och varje propaganda för densamma, men huru det fullkomligt misslyckades, ehuru man satte alla samhällets maktmedel i rörelse, huru sedan efter några årtionden denna lagstiftning måste som fullständigt ineffektiv upphävas, och huru en av de ledande tyska socialdemokraterna, Bebel, förklarade, att intet i så hög grad hade bidragit till att föra de socialistiska idéerna fram i Tyskland som just denna undantagslagstiftning, som jag berört.

Jag vill också här i förbigående nämna, att jag en gång träffade en ungsocialist, som på min fråga, varför han icke gick och röstade vid politiska val, förklarade, att han icke kunde göra det, därför att socialdemokraterna motarbetade de antimilitaristiska lagförslagen i riksdagen. Jag frågade honom, om han icke fann det vara riktigt. »Nej», sade han, »det är mycket bättre, att dessa lagförslag gå igenom, ty ju värre det blir — dess bättre. Då först kommer folket att vakna och fullkomligt inse, hur fördärligt hela det nuvarade samhällsskicket är.» Jag tror dock icke, att det är på den vägen man bör gå, ty jag tror icke det kan vara gagneligt.

Jag vill till sist endast tillägga, att man må ha vilken uppfattning man vill rörande denna antimilitaristiska agitation, så är det dock någonting man förbisett, och det är det, att den dock är buren av en utomordentlig hänförelse för en mycket stor sak, för freden i världen. Om icke denna hänförelse för en stor sak, om icke en djup sanning och ett stort behov, legat och ligger såsom grund för det hela, skulle denna rörelse, denna agitation aldrig på något sätt kunnat vinna någon som helst framgång. Men nu växer och utbreder den sig över allt. Just därför, att det är min bestämda uppfattning, att denna rörelse bottnar i en ideell åskådning och syftar till ett högt och ädelt mål, finner jag det fullkomligt oriktigt, att på sätt här föreslås, försöka förhindra densamma. Man kan icke heller nå målet på den vägen.

Jag instämmer till sist i vad en av reservanterna i lagutskottet, nämligen herr Lindhagen, så utomordentligt träffande sagt om hela denna sak. Särskilt vill jag understryka hur nödvändigt det är, att någonting verkligen göres, som verkar i *motsatt* riktning mot deras, som driva en så utomordentligt häftig agitation icke i fredens tecken utan i *krigets* tecken, och vilken landsfördärliga agitation går alldeles oantastad fram och får fortgå, utan att man ifrågasätter något ingripande.

Herr Lindley: Det torde icke finnas någon möjlighet att övertyga kommandörkapten Ericson och hans militära auktoriteter eller rubba deras kolartro på att genom lagskärpningar kunna fylla de fast anställda manskapskadreerna. Jag vill emellertid be att få angiva de enligt mitt förmenande största orsakerna till att det för närvarande icke finnes möjligheter att kunna fylla dessa kadre. Därvid ha vi som jag förut påpekat, först att tänka på lönerna. Hur kan man begära att den som har möjlighet att få anställning

och kunna få en bättre inkomst, skall gå och ta anställning vid armén eller flottan. Man skulle icke tycka att det vore klokt av en människa, som kan få en bättre anställning, att taga en sämre.

Det andra skälet är disciplinen, bundenheten. Om herrarna gå till sina fruar och fråga, varför de icke kunna få tjänarinnor, så skola de säga, om de äro ärliga och uppriktiga: därför att tjänarinnorna icke vilja finna sig i den bundenhet, som hushållet pålägger dem. De taga hellre anställning i en fabrik, där de få sämre betalt och sämre i många avseenden, just därför att de där ha sin frihet. Det är frihetens förlust inom armén och flottan, som är en mycket avgörande faktor härvidlag.

Slutligen är det också — ja icke slutligen, det är många skäl! — översitteriet inom armén och flottan. Tror man icke, att det har sin stora inverkan? Man kan icke låta bli att förarga sig, då man ser befällets sätt att behandla sina underordnade gång efter annan. Kommendörkapten Ericson sade: Visa på dessa övergrepp! Ja, en gång i tiden gjorde jag ett försök att samla sådana händelser, som kommo till offentlig kännedom, men det har jag slutat upp med för länge sedan. Men jag måste också å andra sidan erkänna, att tack vare militieombudsmannens tillkomst ha de i någon mån förminskats. Detta är verkligen en åtgärd, som åstadkommit på parlamentariskt vis, varigenom man åstadkommit en minskning av dessa övergrepp inom armén och flottan.

Vidare är det, som jag förut påpekade, befordringsmöjligheterna. Man kan ju icke begära, att en yngling, om han har någon utsikt att slå sig fram på en annan bana, skall gå här och förspilla sin bästa tid inom armén och flottan, framför allt då han icke har möjligheter att komma upp ovanför underofficersgraden.

Jag pekade också på ett anförande, som jag hållit en gång i tiden, då jag sade, att en av de bidragande omständigheterna till manskapsbristen får också emigrationen av svenskt sjöfolk sägas vara. Då säger sedan kommendörkapten Ericson: Ja, det är den antimilitaristiska agitationen, som åstadkommer, att folk emigrerar. Nej, det är icke den antimilitaristiska agitationen! Det är icke den, utan det är herrar skeppsredares snålhet, genom det förhållandet att man huvudsakligen mönstrar jungmän och lättmatrosor på sina fartyg, vilket har gjort, att allt utbildat manskap måste gå till England, Amerika och Tyskland för att få anställning, och då är det helt naturligt, att just genom denna ständiga utkörning av det svenska sjöfolket manskapsbrist uppkommit och att det sannolikt också är mycket litet för flottan att hämta. Då jag pekade på detta för ett antal år sedan, ville man icke vara med om att vidtaga några åtgärder, därför att de träffade de kapitalistiska intressena, och dem vill man i första hand skydda även med uppoffrande av de fosterländska, då det gäller. Vad man här vill åstadkomma, det är att förhindra all kritik av militärväsendet, och nu vill man här genom dessa straffskärpningar försöka strypa denna så långt som görligt. Men det värsta är med alla dessa straffskärpningar, att det är kautschuparagrafer. Man kan tillämpa dem såväl mot legitim som

Ang. ändring
av 10 kap. 14 §
samt 8 kap.
26 § straff-
lagen.

(Forts.)

Ang. ändring
av 10 kap. 14 §
samt 8 kap.
26 § straff-
lagen.

(Forts.)

illegitim kritik. Om jag t. ex. som jag förut sade skulle vilja kritisera vissa förhållanden vid flottan och varna folk för att taga anställning, förrän dessa missförhållanden kommo bort, skulle jag kunna straffas enligt en sådan straffskärpning. Skulle det vara rätt och rättvist, att jag skulle straffas, därför att jag säger till dem, att de icke skola taga anställning, så länge dessa missförhållanden vara. Ja, man skrattar, man tycker kanske, att det skulle vara lämpligt, att jag skulle straffas, just därför att man vill dölja dessa missförhållanden och hindra kritiken, det är den, man vill ha skydd för, och det är därför man behöver dessa straffsatser.

Jag vidhåller mitt yrkande om avslag på utskottets förslag även i den sista punkten.

Herr Ericson, Hans: Jag anhåller att till herr Lindley få uttala min tacksamhet för den omgruppering han gjort av anledningarna till bristen på manskap vid flottan. Är det så, att han vill arbeta på att få ökade avlöningar för flottans manskap, så skall jag gärna därvid biträda honom.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande utlåtande vore yrkat: 1:o) av herr *Thyrén*, att kammaren skulle besluta att i anledning av herr Lindmans m. fl. motion för sin del antaga följande lag angående ändrad lydelse av 10 kap. 14 § strafflagen.

Häri genom förordnas, att 10 kap. 14 § strafflagen skall erhålla följande ändrade lydelse (= utskottets förslag i denna del); 2:o) av herr *Gezelius*, lika med herr *Thyrén* med det tillägg att utlåtandet i vad det avsåge 8 kap. 26 § strafflagen skulle visas åter till utskottet; och 3:o) att kammaren skulle avslå såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare enligt nyssnämnda yrkanden; och förklarade herr talmannen sig anse propositionen på bifall till herr *Thyréns* yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits avslag å såväl utskottets hemställan som motionen, uppsattes justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller herr *Thyréns* under överläggningen om lagutskottets utlåtande nr 36 framställda yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befannos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 75;

Nej — 50.

*Aug. ändring
av 10 kap. 14 §
samt 8 kap.
26 § straff-
lagen.
(Forts.)*

Vid ånyo skedd föredragning av lagutskottets den 20 och 23 i denna månad bordlagda utlåtande nr 41, i anledning av *dels* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning i inmutningsrätten, *dels ock* en i anledning därav väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets den 20 och 23 innevarande maj bordlagda utlåtande nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av änkesäte åt Hennes Kungl. Höghet Kronprinsessan, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets den 20 och 23 i denna månad bordlagda utlåtande nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för anordnande av jägmästarbostäder.

*Anvisande av
medel för an-
ordnande av
jägmästarbos-
täder.*

I en till riksdagen den 7 april 1916 avlåten, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad proposition, nr 154, hade Kungl. Maj:t under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet för samma dag föreslagit riksdagen att till anordnande av fjorton bostadslägenheter åt jägmästare i revir inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker i huvudsaklig överensstämmelse med domänstyrelsens förslag den 24 mars 1916 såsom kapitalökning för år 1917 för statens domäners fond anvisa ett belopp av 364,500 kronor ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t ägde härav låta under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 203,300 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren väckt motion, nr 277, av herr *Holm*, däri hemställt, att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 154, i vad det gällde uppförande av bostad åt jägmästaren i Juckasjärvi revir i Wittangi kyrkoby, måtte besluta att bostad skulle för honom uppföras i Kiruna.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte med avslag å herr *Holms* ifrågavarande motion i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning till anordnande av tretton bostadslägenheter åt jägmästare i revir inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker i huvudsaklig över-

Anvisande av medel för anordnande av jägmästarbostäder. (Forts.)

ensstämmelse med domänstyrelsens förslag den 24 mars 1916 såsom kapitalökning för år 1917 för statens domäners fond anvisa ett belopp av 337,600 kronor ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t skulle äga härav låta under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 189,850 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Holmquist* och *Lindblad, Ernst*, beträffande utskottets motivering.

Herr *Holmquist*: Herr greve och talman! Jag och herr *Lindblad* ha till detta utlåtande fogat en reservation beträffande utskottets motivering. Jag ber att få säga, att denna endast avser att få fram ett uttalande, som från vår sida gjorts inom utskottet men där efter vår uppfattning icke vann tillräckligt beaktande, nämligen att denna motivering måtte göras vidare och utan något som helst ställningstagande till frågan om var jägmästaren i Juckasjärvi revir skulle komma att bo. Vi ansågo, att den motivering, som förekommer i utskottsutlåtandet, tilläventyrs genom några där gjorda uttalanden skulle giva ett visst stöd åt att denna jägmästare lämpligen borde placeras i Kiruna och icke i den i Kungl. Maj:ts framställning förordade orten Vittangi kyrkoby. Vi ha med vår reservation endast antytt, att den ytterligare prövning, som enligt utskottets utlåtande kommer att av Kungl. Maj:t ägnas denna fråga, icke på något sätt skall vara bunden av ett uttalande om lämpligheten för revirförvaltarens placering på vare sig det ena eller andra av dessa ställen. Jag har rättighet att uttala denna uppfattning även å min medreservants vägnar.

Men jag vill till detta för egen del säga ytterligare några ord om Juckasjärvi revir. Detta är ett område på, om jag minns rätt, 20 mils längd och 15 mils bredd. Det omfattar ungefär 500,000 hektar utom fjällmarksområdena. Det torde för envar vara ganska naturligt, att vid den undersökning som Kungl. Maj:t antagligen kommer att ägna denna fråga, man även tar i betraktande en annan lösning, nämligen att dela detta revir. Jag tror att det möjligen skall visa sig vara den allra lämpligaste utvägen för att skaffa erforderliga arbetskrafter inom detta för närvarande oerhört stora område.

Herr greve och talman, jag har blott velat uttala detta utan att göra något som helst yrkande.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. försäljning av områden från kungsladugården Skälby.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets den 20 och 23 innevarande maj bordlagda utlåtande nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av områden från kungsladugården Skälby i Kalmar län.

I en till riksdagen den 31 mars 1916 avlåten, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad proposition, nr 158, hade Kungl. Maj:t under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva,

Ang. försäljning av områden från kungsladugården Skälby.
(Forts.)

dels att ett å en av arkitekten greve S. Cronstedt upprättad kartskiss till folkpark föreslaget område med undantag av lägenheten XII finge med en areal av 61,233 hektar från kungsladugården Skälby om 5 mantal i Kalmar socken med utjorden Värnsnäs i Kläckeberga socken av Kalmar län försäljas till staden Kalmar mot en köpeskillning av 40,200 kronor att betalas kontant vid tillträdet samt i övrigt under de av departementschefen i statsrådsprotokollet föreslagna villkor;

dels ock att de å nämnda kartskiss upptagna lägenheterna IX, X, XI och XV finge från samma kronoegendom mot nedan angivna köpeskillningar försäljas, lägenheten IX till konsuln J. Jeansson mot 2,475 kronor, lägenheten X till doktorn Hj. Ringberg mot 634 kronor, lägenheten XI till kontoristen K. Bergvall mot 176 kronor och lägenheten XV till handlanden O. Abramson mot 471 kronor, alla köpeskillningarna att betalas kontant vid tillträdet, samt i övrigt under de av departementschefen i statsrådsprotokollet föreslagna villkor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft två särskilda inom riksdagen väckta motioner, nämligen nr 112 i första kammaren av herr *Malmberg*, som hemställt, att riksdagen måtte, med avslag å den kungl. propositionen, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes förordna, att vid nu förestående utarrendering av kungsladugården Skälby om 5 mantal i Kalmar socken med utjorden Värnsnäs i Kläckeberga socken av Kalmar län skulle bland arrendevillkoren upptagas skyldighet för arrendatorn att under arrendeperioden åt Kalmar stads invånare kostnadsfritt upplåta den så kallade Tallhagen för idkande därstädes av ett sunt friluftsliv såväl vinter- som sommartid; samt nr 286 i andra kammaren av herr *Magnusson* i Kalmar, vilken föreslagit, det riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts proposition i övrigt besluta, att Kalmar stads framställning om inköp av viss del av Tallhagen, häri ingående jämväl lägenheten nr XII, allt utgörande en areal av 62,9580 hektar måtte bifallas,

att köpeskillingen för det område, som Kalmar stad komme att tillösa sig, måtte utgå med 200 kronor pr hektar,

att lägenheterna IX, X och XI, med hänsyn till huvudgårdens strandrätt, icke måtte försäljas, och

att torplägenheterna Brännatorpet, Svensknabben, Funkabotorpet, Moen, Oxhagstorpet och Olstorp måtte utarrenderas med optionsrätt i vanlig ordning till innehavarna, utan huvudgårdens arrendator till mellanhand.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda skäl hemställt,

Ang. försäljning av områden från kungsladugården Skälby.
(Forts.)

1) att riksdagen, med avslag å herr Malmborgs motion och med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning måtte medgiva, dels att ett å en av arkitekten greve S. Cronstedt upprättad kartskiss till folkpark föreslaget område med undantag av lägenheten XII finge med en areal av 61,233 hektar från kungsladugården Skälby om 5 mantal i Kalmar socken med utjorden Vårnäs i Kläckeberga socken av Kalmar län försäljas till staden Kalmar mot en köpeskilling av 40,200 kronor att betalas kontant vid tillträdet samt i övrigt under de av departementschefen i statsrådsprotokollet föreslagna villkor;

dels och att lägenheterna IX, X, XI och XV finge från samma kronoegendom mot nedan angivna köpeskillingar försäljas, lägenheten IX till konsuln J. Jeansson mot 2,475 kronor, lägenheten X till doktorn Hj. Ringberg mot 634 kronor, lägenheten XI till kontoristen K. Bergvall mot 176 kronor och lägenheten XV till handlanden O. Abramson mot 471 kronor, alla köpeskillingarna att betalas kontant vid tillträdet, samt i övrigt under de av departementschefen i statsrådsprotokollet föreslagna villkor; samt

2) att herr Magnussons motion i vad den icke blivit besvarad genom beslutet under 1) icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Malmborg: Efter det bristande tillmötesgående min motion rönt inom jordbruksutskottet skall jag icke tillåta mig att yrka bifall till densamma, vilket jag anser lönlöst. Jag beklagar dock att denna fråga, om vilken så länge underhandlingar förts, dock till sist dessa underhandlingar troligen icke komma att föranleda till något resultat, ty jag är övertygad om att Kalmar stad på de villkor Kungl. Maj:t föreslagit och som nu godkänts av jordbruksutskottet icke kommer att vilja inköpa Tallskogsområdet till folkpark, huru välbehövt detta än är därtill. Jag skall därför inskränka mig till att uttala den önskan och förhoppning, att då Skälby kungsladugård nu troligen kommer att utarrenderas på längre tid, såväl Kungl. Maj:ts som domänstyrelsen måtte taga under övervägande, om icke staden skulle kunna beredas tillfälle att på samma tid för ett billigt arrende övertaga området i fråga, exempelvis för några hundra kronor. Jag är viss om att Skälby kungsladugård med eller utan detta område kommer att lämna ungefär samma arrende, så att någon förlust för staten skulle det icke bli, och skogen kan givetvis i båda fallen övervakas och skötas på alldeles samma sätt av jägeristaten.

Herr talman, jag har i denna frågas nuvarande läge intet yrkande utan har blott velat framställa denna önskan till vederbörande myndigheter.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, biföll kammaren vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av jordbruksutskottets den 20 och 23 i denna månad bordlagda utlåtanden:

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anställande under år 1916 av ökat antal extra skogsingenjörer och extra tillsyningsmän för tillsyn å enskilda skogar i Västerbottens och Norrbottens läns kustland, samt

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till kostnader för laga skifte i Killinge by i Norrbottens län, biföll kammaren vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets den 20 och 23 i denna månad bordlagda utlåtande nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av den inom staden Marstrands hamnområde belägna Hedvigsholmen eller Kvarnholmen m. m.

*Ifrågasatt
försäljning av
en inom staden
Marstrands
hamnområde
belägen holme.*

I en till riksdagen den 31 mars 1916 avlåten, till jordbruksutskottets förberedande handläggning hänvisad proposition, nr 155, hade Kungl. Maj:t under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden för samma dag föreslagit riksdagen medgiva, att den kronan tillhöriga, inom staden Marstrands hamnområde belägna Hedvigsholmen eller Kvarnholmen jämte Hedvigsskäret eller Grisskäret med därå befintliga, kronan tillhöriga byggnader måtte på de uti statsrådsprotokollet angivna, av föredragande departementschefen tillstyrkta villkor försälas till handlanden A. Qvirist och aktiebolaget Marstrands mekaniska verkstad mot en köpeskilling av 30,915 kronor 92 öre, samt

att den för fastigheterna inflytande köpeskillingen finge, efter avdrag av värderings- och andra av försäljningen föranledda kostnader, tillgodoföras lantförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål.

Utskottet hade i föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt, att förevarande proposition ej måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Ericsson* och *Paulson* samt greve *Wachtmeister*, utan att dessa däri antytt sin åsikt.

Herr Hallin: Herr talman! Ett oblikt öde har ju vilat över den kungliga proposition, över vilken jordbruksutskottet här avgivit sitt utlåtande. Kammarens ledamöter erinra sig måhända propositionens irrfärder på sin tid mellan kamrarna och jordbruksutskottet, där densamma dock slutligen hamnade och varifrån den nu kommit, ehuru beklagligtvis i det skick, att utskottet ansett sig icke kunna tillstyrka Kungl. Maj:ts proposition. Då jag tilltror mig att ha någon liten kännedom om förhållandena på den ort det gäller, skall jag tillåta mig att lämna kammaren några upplysningar, som möjligen kunna komma att ställa denna fråga i en annan belysning än som den genom utskottets utlåtande har fått.

Ifrågasatt försäljning av en inom staden Marstrands hamnområde belägen holme.

(Forts.)

Till en början skall jag då i största korthet be att få orientera kammarens ledamöter något med avseende på den plats och de förhållanden i övrigt, varom det nu är fråga.

Marstrands stad ligger, som allmänt bekant är, i Bohusläns södra skärgård, ungefär fyra mil norr om Göteborg, på den s. k. Marstrandsön, vilken begränsas i norr och väster av öppna sjön, Kategat, i söder och öster av ett par stora öar, Klöverön och Koön. Dessa tre öar bilda en ram omkring Marstrands naturliga hamnbassäng. Vid den sydöstra sidan av den nyss nämnda Koön och ett avsevärt stycke ifrån den plats å Marstrandsön, där själva badlivet så att säga pulserar, ligger den lilla holme det nu är fråga om, som är benämnd Hedvigsholmen eller Kvarnholmen efter en där befintlig gammal kvarn. Denna holme äges av kronan men utarrenderas sedan år 1906 till en duktig fiskeriköpmän herr Qvirist och Marstrands mekaniska verkstad, som har en mindre varvsanläggning här. Nu har det satts ifråga, att dessa arrendatorer skulle få köpa holmen, som har en areal av cirka 2 hektar, d. v. s. närmare bestämt 19,175,92 kvadratmeter. De ha velat göra detta för att kunna företaga utvidgningar av den industri och de anläggningar, som befinna sig på platsen, utvidgningar som skulle mycket kunna gagna den så viktiga fiskerinäringen men som de nu icke anse sig kunna göra på grund av att de sakna äganderätten. I deras arrendekontrakt förekommer nämligen den klausulen, att vid frånträddandet av arrendet äro arrendatorerna skyldiga att avträda där befintliga hus och anläggningar till kronan utan någon ersättning. Nu har man, som jag nyss nämnde, velat utvidga den industri, som befinner sig där och göra en del nybyggnader, men man har icke velat taga itu med det, innan man försäkrat sig om äganderätten. Fråga om köp har därför uppkommit, och där har varit värdering. Alla myndigheter ha yttrat sig, och man har kommit till det resultat, som här föreligger i ett för kronan fullt acceptabelt anbud. Köpeskillingen skulle vara 30,915 kronor 92 öre, vari ingå byggnader för 11,000 kronor och marklösen för 19,175 kronor 92 öre, d. v. s. en krona per kvadratmeter för denna mark, ett så vidt jag kan finna fullt skäligt pris. Ja, om detta ha nu alla varit eniga ända tills det kom till jordbruksutskottet. Då blev man betänksam, och jordbruksutskottet har i sitt avstyrkande utlåtande här givit några skäl, som jag skall be att nu något få bemöta. De skäl, som jag här kommer att framdraga och de upplysningar jag kommer att lämna kammaren innehållas i en skrivelse, som nyss kommit mig tillhanda ifrån en stor del av de ledande personerna i staden Marstrand, som ha intresse av att denna fråga vinner sin lösning på sätt Kungl. Maj:t föreslagit. Den är nämligen undertecknad av såväl badortens innehavare och badintendenten som ordföranden i stadsfullmäktige, borgmästare och rådmän samt en hel del stadsfullmäktige och affärsmän där nere i staden. Denna skrivelse innehåller, om jag förbigår en liten kort ingress, följande »att den verksamhet, som bedrivs av grosshandlanden Alex. Qvirist och Aktiebolaget Marstrands mekaniska verkstad å Hedvigsholmen är för Marstrands samhälle i högsta grad gagnelig och tillförande staden och dess befolk-

ning avsevärd inkomst och arbetsförtjänst; att det skulle vara till uteslutande fördel för staden om den redan nu befintliga verksamheten under den energiska, insiktsfulla och för Marstrands framåtskridande varmt intresserade ledning, som nu finnes, kan ytterligare utvidgas; att en sådan påtänkt utvidgning dock är väsentligt beroende på att förfoganderätten över holmen för dess innehavare bättre säkerställes genom förvärvande av äganderätten; att verksamheten på intet sätt kan anses vara eller bli hindrande för Marstrand såsom badort; att, då holmen är belägen inom Marstrands hamnområde, redan i denna omständighet en trygghet torde förefinnas mot att området skulle kunna utnyttjas på ett för staden eller badorten ofördelaktigt sätt; samt att de nu befintliga varvsanläggningarna på senaste åren erhållit en sådan omfattning, att större fartyg, jämväl av mindre krigsfartygs storlek, kunna upptagas å slip för nödigt reparationsarbete. Med framhållande av denna vår uppfattning, ville vi också livligt uttala, att vi anse det skulle vara synnerligen önskvärt, om den kungl. propositionen kunde vinna riksdagens bifall».

Ja, i denna skrivelse ha ju undertecknarna bemött de allra flesta, för att icke säga alla skäl, som jordbruksutskottet har anfört mot den ifrågavarande försäljningen. Utskottet har, som kammarens ledamöter behagade finna, visserligen ej haft något att erinra mot vare sig köpeskillingen eller försäljningsvillkoren i övrigt, men däremot varit av den uppfattningen, att en sådan här försäljning skulle komma att menligt inverka på Marstrands framtid som badort. Det har i vad jag nyss läste upp med all önskvärd tydlighet sagts ifrån, att så *icke* är förhållandet utan att tvärtom en försäljning skulle vara gagnelig för staden, gagnelig för den fiskerinäring, och den industri som dessa arrendatorer bedriva och på så sätt också fördelaktigt för samhället och befolkningen i en vid krets däromkring.

Utskottet nämner i slutet av sin motivering, att »härtill kommer den åtminstone i viss mån tveksamma ställning, som vederbörande myndigheter intagit vid tillstyrkande av den ifrågasatta försäljningen». Ja, det har verkligen varit så, att marinförvaltningen vid ett tillfälle varit något tveksam. Det var på den tid, då det var tal om att skeppsgossekåren, som ligger där, möjligen skulle behöva taga ifrågavarande plats i besittning för en förläggning där. Men denna avsikt synes marinmyndigheterna helt och hållet hava frångått, och marinförvaltningen har också nu sagt, att den icke har något att emot saken erinra. De myndigheter, som ha yttrat sig, ha således, såvitt jag kan finna, allesammans tillstyrkt denna försäljning.

»Slutligen», säger utskottet såsom det allra sista skälet, »synes utskottet den i ärendet framhållna vikten av att å holmen anordnas en slip, varå en 1:sta klass torpedbåt vid förefallande behov kan upptagas, tala för holmens bibehållande i kronans ägo.» Det förhåller sig emellertid så, att i det föreslagna köpekontraktet skulle ingå såsom ett villkor, att köparna skulle tillförbindas att hålla en slip, där torpedbåtar, om det behövdes, skulle kunna tagas upp, och där kronan skulle ha förtursrätt vid upptagandet. Det förefaller mig, som om det skulle vara bättre för kronan att få in en sådan bestämmelse i

*Ifrågasatt
försäljning av
en inom staden
Marstrands
hamnområde
belägen holme.
(Forts.)*

Ifrågasatt försäljning av en inom staden Marstrands hamnområde belägen holme.

(Forts.)

köpekontraktet och alltid kunna räkna på plats på slipen, än att kronan i framtiden skulle nödgas själv bygga en slip där för att vid något enstaka tillfälle, när det kunde komma ifråga, någon flottans båt där skulle kunna tagas upp. Jag vågar tro att, om de upplysningar, som nu här på allra sistone kommit mig tillhanda, hade varit för utskottet tillgängliga på ett tidigare stadium, de kanske hade inverkat så på utskottet, att dess utlåtande hade blivit något annorlunda än det nu är. I varje fall hoppas jag, att de komma att inverka så på kammaren, att kammaren finner sig oförhindrad att nu gå med på den kungliga propositionen, till vilken jag, herr talman, tillåter mig att yrka bifall.

Herr Holmquist: Herr greve och talman! Hur de nu av den förre ärade talaren lämnade upplysningarna komma att verka här i kammaren, kan jag icke uttala mig om, men så mycket tror jag mig känna, att de nog icke inom utskottet hade kunnat åstadkomma någon väsentlig rubbning av dess uttalande.

Den föregående ärade talaren har redan angivit, hur denna fråga rörande Kvarnholmen och därinvid befintliga skär ligger. Som bekant har det träffats en överenskommelse mellan kronan och herr Qvirist om hans rätt till holmen, och genom ett upprättat arrendekontrakt fick han rätt att under tjugu års tid inneha holmen och begagna kronans därå varande byggnader mot ett arrendebelopp av 20,000 kronor, således efter år fördelat 1,000 kronor om året. Sedan har herr Qvirist delat besittningsrätten till holmen med ett aktiebolag, Marstrands mekaniska verkstad. Båda dessa institutioner, som driva sin verksamhet sida vid sida, betala nu för holmen till kronan sammanlagt 1,000 kronor om året. Hur man än ser denna sak, måste man ju säga, att det som nu betalas av en framstående grosshandlare i sillbranschen och ett icke så obetydligt bolag väl ändå är den allra minsta ersättning, som egentligen kan ifrågasättas, för att få förfoga över denna holme och dessa ganska avsevärda byggnader. Jag tror således, att staten å sin sida, även om man tager hänsyn till att detta var en överenskommelse om rättegångs nedläggande, ändå varit synnerligen liberal. Därom kan knappast någon tvekan råda.

Vad beträffar det som den siste ärade talaren berörde, nämligen Marstrands stads ställning till den föreliggande frågan, får jag säga, att det icke för mig är det viktigaste. Hur Marstrands befolkning och dess ledande män skola ställa sig till denna fråga, är en omdömesfråga, som denna stad får bedöma som den finner lämpligt. Det har icke för mig varit det avgörande vid detta ärendes behandling. Det har efter min uppfattning varit hänsynen till statens allmänna intresse, som i detta fall fört till ett avstyrende av den kungliga propositionen.

En hel del olika myndigheter ha här hörts. Jag erkänner, att en del av dem ställa sig sympatiskt mot förslaget, men åtskilliga ställa sig synnerligen tveksamma.

Jag ber att få påpeka, att då befälhavaren vid flottans station

i Stockholm yttrade sig, sade han visserligen, att »åtminstone för *Ifrågasatt försäljning av den dävarande*» ansåg han kronan icke ha någon användning för denna holme med därtill hörande skär. Från denna myndighets sida är det ju således ett tämligen lamt uttalande; hur framtiden, till och med den närmaste framtiden, kommer att ställa sig, lämnar han helt enkelt oavgjort. Vidare säger samma myndighet, att om eljest behov av holmen skulle uppkomma — vilket han icke vill förklara för otänkbart — syntes detta ej bliva så trängande, att ett avhysande av de nuvarande arrendatorerna behövde ske, utan man skulle i stället kunna få någon annan plats i Marstrand. Ja, det är ju alltid en väg, som man kan gå. Men hur det kan komma att ställa sig ekonomiskt, därom kan man ha olika meningar. Nu äger staten denna holme och dessa skär, och då säger man, att de åtminstone för närvarande icke direkt behövas, och om vi behöva ett område, kunna vi få det på annat håll än denna av staten ägda holme, som redan tagits i anspråk för vissa kommersiella syften. Jag kan icke finna annat än att detta resonemang är i viss mån egendomligt.

Marstrands hamnområde belägen holme.
(Forts.)

Då marinförvaltningen avgav sitt första yttrande — det var i en skrivelse av den 28 november 1913 — sade marinförvaltningen, att så länge det icke blivit bestämt, huruvida skeppsgossekåren skulle fortfarande kvarbliva i Marstrand eller förläggas till annan plats, marinförvaltningen ansåge, att *försäljning av ifrågavarande holme och skär icke syntes böra ifrågakomma.*

Sedermera yttrade sig ifråga om denna holmes användning för kronans räkning *ordföranden* för de sakkunniga för utredning av vissa frågor rörande skeppsgossekåren, och han förklarade, att ett par platser undersökts, som alternativt ifrågasatts för skeppsgossekårens förläggning, men ingen hade ifrågasatt, att förlägga kåren på den nu ifrågavarande platsen, på denna holme med tillhörande skär. Men jag ber att få påpeka, att ordföranden för de sakkunniga tillika säger, att däremot skulle man kunna tänka sig, att *ifrågavarande markområde skulle kunna av kronan utbytas mot annat inom Marstrandsön beläget dylikt, om eventuellt en permanent förläggning av en skeppsgossekår till Marstrand skulle beslutas.* Det syntes därför, som om med beslut i försäljningsfrågan borde anstå, intill dess det blivit bestämt, huruvida skeppsgossekåren i Marstrand skulle fortfarande kvarbliva därstädes eller förläggas till annan plats. Där säger således de sakkunnigas ordförande, att man i alla fall bör tänka på att man i denna av kronan ägda holme med skär kan ha ett bytesobjekt, om man vill skaffa ett annat område för skeppsgossekårens förläggning. Jag kan icke finna annat än att detta långt ifrån är ett klart tillstyrkande.

Jag vill dock medgiva, att marinförvaltningen under tiden hade så tillvida ändrat uppfattning, att sedan denne sakkunnige-ordförande förklarade, att denna plats antagligen icke skulle komma att erfordras för skeppsgossekårens förläggning, marinförvaltningen då förklarade sig icke ha något att erinra mot försäljningen.

Men nog är det väl ganska egendomligt, att medan ännu denna

Ifrågasatt försäljning av en inom staden Marstrands hamnområde belägen holme.

(Forts.)

utredning rörande skeppsgossekärens förläggning pågår, kronan utan vidare skall avsluta denna försäljning och avhända sig ifrågasatt holme och skär. Man har ju icke framtiden i sin hand, och man borde väl åtminstone låta denna utredning slutföras, innan kronan fattar beslut om holmens överlåtande. Jag kan icke finna annat än att det är i strid mot alla de uppfattningar, som i sådana frågor brukar göra sig gällande.

Sedan är det en annan fråga, som den siste ärade talaren berörde, och det är frågan om denna slip för kronans mindre örlogsfartyg. Därvidlag har med bestämdhet från vederbörande myndighet gjorts gällande, att vid köpet en överenskommelse bör träffas, att kronan får förmånsrätt till att använda en slip på denna holme. Det är nämligen ofta svårt att få kronans båtar slipade i Göteborg, och det kan inträffa sådana förhållanden, att omedelbar slipning måste ske vid Marstrand. Därför skulle man nu i en särskild klausul i detta köpeavtal förklarat, att kronan hade förmånsrätt för sina egna fartyg till användningen av den slip, som komme att byggas på holmen.

I allmänhet tycker jag, att det är märkvärdigt att göra ett sådant »samröre» mellan kronan och de enskilde. Jag tänker mig det fallet, att en av kronans båtar kommer och behöver tagas på slip, och alla slipar äro upptagna av andra fartyg. Det kan ju inträffa sådana förhållanden, att det är omöjligt att verkligen utnyttja denna kronans förmånsrätt. Och vem kan å andra sidan egentligen i närvarande stund säga, om inte svenska flottan kan komma i ett sådant läge, att den behöver en slip på västkusten, som helt och hållet står till dess egen disposition. Då staten nu äger denna holme med tillhörande skär, finns det då någon anledning, att icke staten där bygger en slip för sina egna fartyg? För min del kan jag icke finna annat än att detta är så ofantligt mycket bättre än den andra anordningen, att mycket talar för att man verkligen bör gå den vägen.

Men för övrigt, hur skulle man egentligen kunna få garantier för att kronan permanent för framtiden får använda denna slip med förmånsrätt? Det har visserligen uppdragits åt marinförvaltningen att träffa åtgärder i det syftet, men för min del kan jag icke förstå, hur det skall gå till. Visserligen komma de personer, som direkt ha avtalat härom, att vara bundna av sitt avtal. Men bolag förändras och rekonstrueras, och enskilda personer dö, och ingen människa vet, hur det kommer att ställa sig om några tiotal år, för att icke tala om en mera avlägsen framtid.

Det är detta, som har gjort, att jag för min del ur statens egen synpunkt, och då de sakkunniga efter min uppfattning äro av så pass olika åskådningar i denna fråga, har ansett, att man bör handla efter det klassiska ordspråket »in dubiis non est agendum» Jag tycker verkligen icke, att det finnes någon anledning att nu »fjäska på», så att säga, från statens sida för att sälja denna statens tillhörighet.

Detta om statens ställning och flottans ställning. Men det finnes även åtskilliga omständigheter i övrigt, som göra, att detta köp

ganska mycket bjuder mig emot. De av herrarna, som läst detta utlåtande och Kungl. Maj:ts proposition, ha nog sett, att det finns någonting på denna holme, som kallas för »gamla väderkvarnen» och denna är en historisk kvarn. Redan en av de första myndigheterna, som hördes, påpekade, att denna kvarn genom enskildes offervillighet hållits i stånd, och samma myndighet säger, att borttagandet av kvarnen, som utgjorde ett karakteristiskt minnesmärke, skulle helt visst djupt beklagas såväl av Marstrands invånare som av andra för staden intresserade personer.

Ifrågasatt försäljning av en inom staden Marstrands hamnområde belägen holme.
(Forts.)

Vad har man då gjort för att bibehålla denna kvarn? Jo, man har sagt, att bland försäljningsvillkoren i köpekontraktet skall intagas en bestämmelse om skyldighet för dem, som nu vilja övertaga holmen — det gäller i detta fall bolaget, som har just den del av holmen, där denna kvarn finnes — att hålla kvarnen i stånd, men, märk väl, endast så länge som den mark, där kvarnen står, icke behöves för industriens utveckling. Då nu hela affärsföretaget skall läggas om med äganderättens övergång till bolaget, så är det väl ganska naturligt, att den dag mycket snart skall komma, då kvarnen vräkes bort, och industrien tager platsen i anspråk för annat syfte.

Jag ber nu att få övergå till en sak, som endast mycket lätt berördes av den förre ärade talaren, och det är köpeskillingen. För åtskilliga år sedan bjöds, som bekant, av herr Qvirist ett belopp av 50,000 kronor. Det nuvarande beloppet är 30,915 kronor. För att få upp beloppet i höjden, har man här i handlingarna talat om att man ser bort ifrån att till detta belopp 30,915 kronor skall även läggas de 20,000 kronor, som han betalt för nyttjanderätten i 20 år. Men åtminstone får man väl draga ifrån de 10,000 kronor, som belöpa sig på den redan gångna tiden. För detta belopp har han redan fått valuta såsom besittningshavare av holmen under dessa år.

Vidare har man sagt, att vederbörande numera iklätt sig att betala ränta på köpeskillingen, vilken skall erläggas i vissa perioder. Men jag får verkligen säga, att skall det vara att framhålla den ekonomiska förmånen för staten, då tycker jag, att man har väl svaga skäl. Det är väl alldeles uppenbart, att om man icke betalar en köpeskillning på åratals, man får betala ränta i vanliga normala fall.

Jag ber nu emellertid att få återgå till köpeskillingen. Går man till handlingarna, som jag har gjort, så finner man, att man i själva verket ganska litet känner till, hur stort det område verkligen är, som skall försäljas, ty det är, som det står i handlingarna, »uppstegat». Det är det sätt, varpå uppmätningen av detta område skett. Men är det då en karl, som tager stora, långa steg — och det göra väl ofta fiskare på västkusten — så är det klart, att det blir en annan norm för uppstegningen, än om han tar mindre steg. Jag har för min del aldrig varit med om att en fastighet sålts från kronan, där den endast blivit »uppstegad».

Men även om jag går till de belopp, som ha erbjudits för övertagandet av kronans byggnader, kan jag icke finna annat än att det är ofantligt billiga priser, även sedda ur en helt allmän synpunkt. Vad sägs t. ex. om ett boningshus för 400 kronor. en byggnad av

Ifrågasatt försäljning av en inom staden Marstrands hamnområde belägen holme. tegel med tak av plåt, 125 kronor, ett större torkhus av resvirke och bräder för 200 kronor, en mindre smedja av resvirke och bräder för 5 kronor, ett uthus av resvirke och bräder för 5 kronor, och så kommer en sjöbod av resvirke och bräder för 200 kronor. Jag får verkligen säga, att man i dessa dyrtider skulle vara synnerligen tacksam, ifall man fick bara virket för dubbla priset.

(Forts.)

Men därtill kommer en annan omständighet, som gör saken ännu betänkligare, och det är att då arrendeavtalet uppgjordes med herr Qvirist, så ingick däri, att han skulle ställa alla dessa byggnader i prydligt skick, så att om detta avtal har följts, får man icke tro, att dessa byggnader äro helt förfallna, ty i så fall kan jag icke finna annat än att herr Qvirist icke fullgjort, vad han enligt kontraktet åtagit sig. För min del kan jag icke förstå annat än att denna köpesumma måste synas närmare i sömmarna. Ätminstone av den utredning, som här föreligger, kan man icke få annan uppfattning än att det är en synnerligen låg betalning för vad man här skulle erhålla av kronan.

Den föregående ärade talaren omnämnde Marstrand och dess intressen, och han gav en antydning om, att dessa intressen komme staden Marstrand själv att gardera. Det tror jag också, men Marstrand och dess »patres conscripti» kunna misstaga sig, de som alla andra, och därför tror jag det icke vara ur vägen, att man söker såvitt möjligt föra fram vissa synpunkter, som jag tror, att även Marstrand bör tänka på.

Marstrand har icke alltid varit så jämförelsevis apatiskt i denna fråga, som det nu tyckes vara, ty Marstrand har själv tävlat om att få denna holme, och den som då hindrade Marstrand därifrån var herr Qvirist. Han bjöd mera, och han fick holmen. Men även sedan har Marstrand här varit mellankommande part, Marstrand, som nog ser ett och annat i denna affär utöver vad den förste talaren behagade nämna. Marstrand vill, att i kontraktet bland annat skall intagas, att om den här holmen kommer i enskild hand, skola byggnadsstadgans och hälsovårdsstadgans föreskrifter samt hamnstyrelsens i staden befogenhet komma att gälla för hela detta område. Ja, vad hamnstyrelsen beträffar, finner jag ganska egendomligt, om detta utan vidare skulle bliva fallet, ty hamnstyrelsen är ju en offentlig styrelse, som ej kan tänkas hava annat än stadens offentliga hamnar under sin tillsyn. Men om denna ö säljes, tager jag för givet, att trots att den ligger inom stadens område, bolaget och herr Qvirist komma att bestämma över denna hamn, samt avgöra både, vilka som få lägga till och vilka som icke få lägga till där. Något annat kan jag icke se; om någon av kammarens ledamöter kan giva skäl för en annan uppfattning, skall jag med nöje godtaga den, men för närvarande håller jag på, att genom denna överlåtelse ifrågavarande hamn bleve en privat hamn, och det kan ur mer än en synpunkt vara betänkligt, att ett sådant förhållande komme att äga rum.

Så en annan sak, och det är, att Marstrand i alla händelser är en kurort, och denna »västkustens pärla», såsom den med fog kallas,

bör väl dock i sitt eget intresse tänka på, att den får i framtiden behålla det härliga vattnet och den härliga luften. Nu säger man, att genom den här åtgärden skulle allting vara väl tillgodosett, och Kungl. Maj:t har i propositionen sagt, att den frågan, som stadsfullmäktige i Marstrand framkastat, bör behandlas i den ordning, som gällande författningar föreskriva. Ja, vad föreskriver gällande författning, då det är fråga om att hålla vatten och luft rena? Då det gäller vatten- och luftförorening som icke är rent hälsofarligt säga författningarna ingenting. Denna fråga är för närvarande under utredning av en kommitté, vars förslag torde komma att innehålla långt gående åtgärder till förekommande av vattens eller lufts förorening, men kommitténs förslag är icke ännu slutbehandlat. Nog tycker jag det vore ganska naturligt, om Marstrand för sin del väntade med att tillstyrka detta förslag om holmens överlåtande till enskilda, till dess att den nya lagstiftningen i nyss nämnda avseende blivit klarerad och man fått en för framtiden effektiv lag, som verkligen räddade det yppersta och bästa som Marstrand äger.

Jag har nu, herr talman, uttalat och närmare angivit de skäl, som för mig varit vägledande, då jag biträtt utskottets förslag, och jag kan för min del icke annat än tillstyrka bifall till detsamma.

Herr Paulson: Jag har liksom säkerligen övriga ledamöter i utskottet icke funnit denna fråga vara någon stor fråga. Jag hade därför trott, att utskottet lätt skulle kunna bli enhälligt i sitt uttalande. Då så ej kunnat ske och jag är antecknad såsom reservant, skall jag bedja att få säga några ord.

Jag har den uppfattningen, att de skäl, som utskottet anfört för avslag på Kungl. Maj:ts proposition äro mera befarade än verkliga skäl. Det första skälet för avslag, som utskottet anfört, är att den föreslagna försäljningen skulle menligt inverka på badorten Marstrand, vilken föregående talare — och detta med rätta — benämnde västkustens pärla. Emellertid tror jag icke, att man i sådant avseende behöver hysa betänkligheter, efter vad den förste ärade talaren, en av representanterna på Bohuslänsbanken, meddelade angående befolkningens i Marstrands stad ställning till frågan. Särskilt att märka har även badintendenten instämt däri, att försäljningen av ifrågavarande holme ingalunda skulle medföra något men för badorten, utan att han tvärtom ansåg lämpligt och ändamålsenligt, om försäljningen komme till stånd. Jag menar, att vi för vår del då icke behöva i detta avseende hysa betänkligheter.

Det andra skälet, som utskottet anfört är, att åtgärden skulle kunna bli till förfång för fiskerinäringen, men då man läser den kungl. propositionen, finner man därav, att såväl havsfiskeföreningen för Göteborgs och Bohus län, som vederbörande fiskeriintendent uttalat, att försäljningen av holmen och därmed avsedda åtgärder skulle fylla en ur fiskerinäringens synpunkt viktig uppgift och vara till stort gagn för denna näring, som är

*Ifrågasatt
försäljning av
en inom staden
Marstrands
hamnområde
belägen holme.
(Forts.)*

Ifrågasatt försäljning av en inom staden Marstrands hamnområde belägen holme den väsentliga, eller så att säga moderneringen, för ifrågavarande skärgård.

(Forts.) En sak, som föregående ärade talare berörde, nämligen att genom ifrågavarande åtgärd de industrier, som finnas på platsen, skulle utökas och förhållanden uppstå, som kunde anses menligt inverka på de sanitära förhållanden inom samhället, kan jag icke heller tillmäta vidare betydelse. Talaren menade, såvitt jag uppfattade honom rätt, att man skulle låta anstå med försäljningen, till dess man fått en lag mot förorening av vatten och luft. Genom att lägga en sådan syn på saken, skulle all industri eller i varje fall en mycket stor del av industrien här i landet under tiden, till dess man finge en sådan lag, ligga nere eller åtminstone ej någon vidare utveckling kunna äga rum.

Vidare anför utskottet, såsom det fjärde skälet, att behovet av anordnandet av en slip talade för holmens bibehållande i kronans ägo. Men i propositionen anføres, att bland villkoren skulle ingå skyldighet för köparen att bygga en slip, som vore lämplig för upptagande av första klassens torpedbåtar, liksom också att detta skulle vara utfört inom viss tid, som av myndigheterna bestämdes. Att kronans företrädesrätt vid slipens användning skulle komma i kollision med enskilda intressen, kan mycket väl hända, men då jag föreställer mig, att i så fall de enskilda intressena få stå tillbaka för statens, torde man icke heller behöva hysa farhågor i detta avseende.

Så anförde föregående ärade talare ett nytt skäl, som utskottet i sitt avslagsyrkande icke berört, nämligen att de för försäljningen åsatta värdena skulle vara för låga, och den ärade talaren gick därvid mycket i detalj. Jag får säga, att jag då jag genomläste den kungl. propositionen fick det intrycket, att det måtte vara synnerligen dåliga byggnader det gäller. Det kan i varje fall icke vara lämpligt för oss i riksdagen att försöka göra en omvärdering, och jag får erinra, att den värdering, som ligger till grund för propositionen, verkställdes i maj 1914. Den kvarn, som finnes på platsen, som även berördes av föregående talare, torde knappt vara något att tala om i detta sammanhang, då den är värderad till ett belopp av endast 100 kronor.

Det skulle förefalla egendomligt, då man i våra dagar så mycket talar om, att man vill göra allt för främjande av näringsarna i landet, om man på grund av dessa, såsom jag anser mera befarade än verkliga skäl skulle avslå en framställning, som skulle vara till verkligt och stort gagn för fiskerineringen på orten. Föregående talare har sagt — med avseende å vad talaren på Göteborgs- och Bohuslänsbanken anför — att ortsbefolkningens uttalanden av honom icke tillmättes någon betydelse, men jag anser, att de uttalanden, som här kommit till vår kännedom, äro av avsevärd betydelse, och då på grund av dessa nya skäl jag har mig bekant, att man i andra kammaren kommer att yrka återremiss till utskottet, skall även jag, herr talman, i det läge frågan

nu kommit, be att få yrka återremiss av ärendet till jordbruksutskottet.

Ifrågasatt försäljning av en inom staden Marstrands hamnområde belägen holme.

Herr Ericson, Hans: Då marinen blivit inblandad i detta ärende, skall även jag be att få yttra några ord.

Jag har gjort mig underkunnig om anledningen, varför marinförvaltningen ändrat den ståndpunkt, som den först intagit i denna fråga, nämligen från avstyrkande till tillstyrkande av försäljningen, och jag har funnit densamma vara, att marinförvaltningen anser ifrågavarande holme icke vidare vara nödvändig för kronans behov. Marinförvaltningen har vidare ansett, att det vore en synnerligt stor fördel för flottan, om man utan kostnad för kronan där kunde få till stånd en slip med förhandsrätt för kronans fartyg vid begagnandet av densamma. Att kronan själv där skulle anlägga en slip synes uteslutet. Vid sådant förhållande kan jag för min del ej anse annat än synnerligen förmånligt, om man kunde träffa överenskommelse om överlåtelse av holmen till detta bolag med skyldighet för detsamma att hålla slip där och med förhandsrätt för kronans fartyg vid användningen av densamma.

(Forts.)

Herr Holmquist frågade: »Vad är det som garanterar att kronan får behålla denna förhandsrätt?» Sådan kan nog kronan förskaffa sig genom in-teckning i slipen vid kontraktets uppgörande. Han talade även om »samröre». Ett sådant samröre finnes redan exempelvis i fråga om Beckholmsdockan, där kronans fartyg också hava företrädesrätt. Samme talare framhöll även, att slipen vid behov kunde vara upptagen av andras fartyg och således hinder föreligga för dess användning av kronans fartyg. Ja, ligger ett kronofartyg förut på slipen blir ju förhållandet likadant.

Jag kan för min del icke se, att något skäl föreligger för att skjuta på frågan. Ju förr den blir avgjord, ju bättre är det, och jag får därför yrka bifall till den kungl. propositionen.

Herr Holmquist: Jag vill med avseende å vad den siste talaren yttrade påpeka, att han i sin replik icke nämnde, *hur* man skall kunna garantera, att kronans rätt med avscende å den tillämnade slipen blir permanent. För min del har jag själv tänkt på saken samt också frågat andra, men ingen har kunnat ange något sätt, varigenom denna rätt för framtiden kan garanteras.

Herr Lindblad, Ernst: Ehuru jag tillhör majoriteten i utskottet, som yrkar på avslag, kan jag icke dela alla de betänkligheter, som framställts av herr Holmquist. Sedan upplysningar inkommit från representativa män på åtskilliga områden i Marstrands stad, är jag för min del benägen att efter återremiss taga frågan i förnyat skärskådande, ty jag tror, att det, som bestämde utskottets votum, var, att det fanns ett arrendekontrakt

Ifrågasatt försäljning av en inom staden Marstrands hamnområde belägen holme.
(Forts.)

på ytterligare tio år. Man ansåg därför, att saken icke särskilt brådskade, och då man i utskottet icke hade tillräckliga upplysningar i ämnet, blev utskottets hemställan sådan den nu föreligger.

Jag får därför numera tillråda, att ärendet återremitteras.

Herr Hallin: Ehuru det kunde vara mycket lockande att ingå i bemötande av herr Holmquists spekulationer och avslagsskäl vilka senare förut icke kommit till synes i utskottets utlåtande, skall jag avstå därifrån och med återtagande av mitt förra yrkande förena mig med dem, som yrkat återremiss.

Herr Ericson, Hans: Även jag instämmer med den siste ärade talaren i yrkandet på återremiss.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att utlåtandet skulle visas åter till utskottet; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts den 20 och 23 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 18, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i grunderna för underbefälets vid armén befordran, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts den 20 och 23 i denna månad bordlagda utlåtande nr 16, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående frigivande av laxfisket i Mörumsbukten, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om inskränkning av möjligheten för värnpliktige m. fl. att inköpa brännvin.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts den 20 och 23 innevarande maj bordlagda utlåtande nr 17, dels i anledning av väckt motion om inskränkning av möjligheten för värnpliktige med flere att å utminuterings- eller utskänkningsställe inköpa brännvin, vin eller öl, dels ock i anledning av andra kammarens beslut i frågan.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 87, hade herr *Gullberg* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, på vad sätt möjligheten för värnpliktige och för vid armén och marinen fast anställda av manskaps grad att å utminuterings- eller utskänkningsställe inköpa bränn-

vin, vin eller öl kunde inskränkas i sådan omfattning, att de vid armén och flottan på berusning genom dylika drycker beroende talrika brotten och förseelserna mot krigslagarna i största möjliga mätto kunde förekommas, samt därefter vidtaga de åtgärder, som genom utredningen påkallades.

Om inskränkning av möjligheten för värnpliktige m. fl. att inköpa brännvin.

(Forts.)

Samma motion hade väckts i andra kammaren, som hänvisat densamma till förberedande behandling av sitt andra tillfälliga utskott, vilket i avgivet utlåtande hemställt, att andra kammaren måtte för sin del i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, om, för vinnande av enhetliga bestämmelser på nu ifrågavarande område, tilläventyrs borde utfärdas förbud för värnpliktiga ävensom för vid armén och marinen fast anställda av manskaps grad att inköpa brännvin, samt därefter vidtaga de åtgärder, som av utredningen kunde påkallas.

Sedan detta beslut delgivits första kammaren, hade dess andra tillfälliga utskott, till vilket ärendet hänvisats, i avgivet utlåtande hemställt, att första kammaren måtte på så sätt biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut, att första kammaren för sin del beslutade, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, om och i vad mån verksamma inskränkningar skulle kunna vidtagas i möjligheten för värnpliktige ävensom för vid armén och marinen fast anställda av manskaps grad att å utminuteringsställe inköpa brännvin, samt därefter föranstalta om de åtgärder, som av utredningen kunde påkallas.

Friherre Fleming: Fastän detta icke är någon synnerligt stor fråga, kan jag dock icke låta den alldeles gå förbi utan att säga några ord. Jag skall icke se frågan från nykterhetssynpunkt, utan från en helt annan.

Utlåtandet är, såsom herrarna finna, föranlett av en motion av herrar Gullberg, Nilson och Rosén. I motionen göres ett yrkande, som går längre än utskottets kläm, och jag kan mycket väl förstå motionärerna, när jag genomläser motionen, ty genom hela motiveringen går såsom en röd tråd, att motionärernas önskan är att genom förhindrande av tillgången på spirituösa drycker minska antalet förseelser mot krigslagarna, d. v. s. minska bestraffningarna för disciplinära förseelser. Om detta är icke något ont att säga, tvärtom, kunde man tycka. Men det är tämligen säkert, att en sådan åtgärd icke i någon mån bidrager till att underlätta skapandet av den förståelse för den militära disciplinen, som är nödvändig, och jag hyser vissa betänkligheter, att den möjligen skulle kunna verka i motsatt riktning. I den verkliga disciplinens begrepp ingår såsom en mycket viktig faktor, att soldaten under alla förhållanden skall kunna handla under *ansvarskänsla*, och en sådan skapar man icke genom allhandla skyddsåtgärder mot möjliga frestelser. Jag tror icke, att det är till någon nytta, att man söker bibringa denna disciplin.

Om inskränkning av möjligheten för värnpliktige m. fl. att inköpa brännvin.

(Forts.)

linära anda genom att personer omhändertagas, ledas och skyddas såsom små barn. Det är icke de värnpliktiga. Långt viktigare synes för mig vara, att man, i stället för att söka skydda den enskilda individen för bestraffning, söker framkalla en verklig uppfattning om disciplinens betydelse, och jag kan icke underlåta att i detta sammanhang uttala ett beklagande av den ringa förståelse, som de militära myndigheternas arbete i denna riktning rörer inom riksdagen, för att icke säga att det helt och hållet motarbetas.

En helt annan sak är det, om man på denna fråga lägger uteslutande en militär ordningssynpunkt, och jag är mycket villig att erkänna, att mycket bör göras och kan göras i den vägen såväl för disciplinens upprätthållande som för den enskilda individens trevnad. Sålunda har det på många ställen tillämpats, att kasernerat manskap icke får medföra inköpt brännvin till kasernen, ävensom en del andra åtgärder, som kunna vara till nytta. Men detta är saker, som icke falla inom riksdagens lagstiftningssfär, det är ordningsföreskrifter, som riksdagen icke bör taga hand om.

Jag kan finna det helt naturligt, att, såsom det kommit till uttryck i insändare i tidningar o. s. v., man i vissa militära kretsar känt sig ganska kränkt av ett förslag i denna riktning. Man får den uppfattningen, att man av riksdagen betraktas såsom en mindervärdig klass av medborgare, och det är mycket ledsamt, om så sker i tider, då man strävar att göra varje man duglig att försvara sitt land, att skapa en verklig folkhär. Skulle så vara händelsen, att förslaget skulle leda till ett sådant resultat, då skulle man ju komma därhän, att motionen komme att verka rent av i den antimilitaristiska propagandans tjänst. Jag tror icke, att det varit motionärens mening, men såsom ofta händer, kan man helt ofrivilligt komma till ett resultat, som man icke avsett.

Det är, herr talman, på grund av denna min farhåga, som jag ansett mig böra taga till orda. Det fordras nu mycket av våra värnpliktiga, men det höres sällan, åtminstone här i riksdagen, ett erkännande ord vare sig för arméns eller flottans män. Jag har velat uttala ett erkännande åt arméns och flottans män för deras arbete, och jag vill icke, att personer tillhörande armén och flottan skola genom riksdagens åtgörande sättas under en klasslagstiftning, som gör, att de känna sig såsom mindervärdiga medlemmar av svenska folket. De skola i stället uppfostas till att känna sitt fulla ansvar såsom varje annan medborgare.

I det läge frågan nu kommit vill jag icke yrka avslag; men jag vill uttala den förhoppningen, att den utredning, som utskottet föreslagit och riksdagen möjligen beslutar, måtte läggas enligt av mig uttalade synpunkter, d. v. s. att frågan får vara vad den är, en ordningsfråga, som icke berör riksdagens lagstiftningsområde, att intet småaktigt pjunk måtte komma i betraktande vid utredningen, samt att man med full förståelse

av nödvändigheten av en verklig disciplin håller fast vid målet att skapa en folkhär, som känner sitt ansvar, men även känner sig likvärdig och lika berättigad med alla övriga goda medborgare.

Jag har intet eget yrkande att göra.

Om inskränkning av möjligheten för värnpliktige m. fl. att inköpa brännvin.

(Forts.)

Herr Gullberg: Den föregående ärade talaren gjorde åtskilliga invändningar mot att riksdagen skulle lagstifta på detta område och ville hänvisa detta ärende till de militära myndigheterna såsom varande en ordningsfråga. Men jag vill gent emot detta påminna om att riksdagen redan förut lagstiftat på detta område. Då regementenas förläggningsorter bestämdes till landsbygden, skedde det i sammanhang med av riksdagen utfärdad bestämmelse om dessa områdets torrläggning. Nu hava regementena flyttats till städerna, och då hava de, som bo i städerna, tillfälle att se, att både brännvinsutskänknings- och öldrickandet åstadkomma åtskilliga svårigheter. Jag har hört sägas, att det är ganska många, som straffas på grund av att de varit inne i staden och fått sig någon sup och några halvöl. Jag har tänkt mig, att man på något sätt skulle kunna ställa detta under Kungl. Maj:ts utredning och få bestämmelser, som skulle kunna undanröja dessa svårigheter. Vi skola komma i håg, att dessa gossar komma för att fullgöra sina vapenövningar, och att de stå under en särskild klasslag med avseende på hela sitt uppträdande. Det är skillnad på dem och vanliga civila människor. En civil kan vara full och uppträda bråkigt, kanske till och med slå till polisen och få 40 à 50 kronors böter. Men herrarna veta mycket väl, att det ter sig annorlunda, om en full beväring slår till en sergeant eller fanjunkare eller om han skulle förgå sig mot ett högre befäl. Vi minnas, huru för icke längesedan en ung man dömdes till 1½ års fängelse för att han i dåligt ölsinne, då han blev tillsagd av en överordnad i logementet att vara tyst, tilldelade honom en munfisk. Hans hustru sade sedan, när jag en gång besökte henne för att höra efter huru det var: »min man är den snällaste man, som finnes, men han har dåligt ölsinne. När han är full, gör han sig skyldig till sådant där». På sådant sätt få många år, åtminstone lång tid, gälda vad stunden brutit. Jag anser därför fullständigt berättigat att göra en undantagslagstiftning med avseende på åtkomstmöjligheten av spritdrycker för de värnpliktiga, då de stå under en undantagslagstiftning med avseende på sitt uppträdande. Om friherre Fleming ville gå med på att den vanliga borgerliga lagen skall råda över den militära ungdomen i fred, anser jag, att man saklöst skulle kunna låta den få lika fri tillgång till ifrågavarande drycker som övriga medborgare.

Jag har här en liten skrift från Schweiz, som utkommit i dagarna. Det är ett sanitetsråd, som uttalar sig om huru i kriget visat sig, att över 50 % av alla krigsrättsdomar inom tyska och österrikiska arméerna fällt på grund av spritmissbruk. Han

Om inskränkning av möjligheten för värnpliktige m. fl. att inköpa brännvin.
(Forts.)

beklagar, denna läkare, om man, när dessa skaror komma tillbaka, verkligen icke gör allvar av förbudet, ty det skulle vara fruktansvärt, om dessa, som legat i skyttegravarna och kämpat för vår frihet, när de komma hem, supat sig fulla och så kanske begå brott, så att man måste döma dem till tukthus. Det skulle bli va lönen för deras trogna arbete i skyttegravarna. Det är skyddsåtgärder häremot, som han påyrkar. Och jag vill betrakta detta lilla anspråkslösa motionsförslag såsom en skyddsåtgärd för gossarna, så att de icke utsättas för de vanskligheter, som alkoholen drager med sig.

Nu har icke den föregående ärade talaren yrkat avslag, och därför har jag icke annat att göra än att yrka bifall, ehuru jag får säga, att jag tycker att utskottet något för mycket kringskurit det undersökningsområde, som vi i motionen begärt. Men för att nå ett resultat ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ericson Hans: Det är med anledning av ett yttrande i motionen som jag ber att få säga några ord.

Där uttala de ärade motionärerna, bland annat: »Man torde utan minsta överdrift kunna våga det påståendet, att aldrig ha så många förut oförvitliga svenska ynglingar genom spritens förvällande blivit ådömda mer eller mindre hårda frihetsstraff som under de senaste två åren.» Det synes mig ganska lätt att framkasta ett sådant påstående, och jag vet icke, varifrån motionärerna fått sina upplysningar i det avseendet. Jag har ansett det angeläget att taga reda på förhållandet vid flottan under dessa sista år och för det ändamålet vänt mig till kårchefen för flottans station i Stockholm och fått följande upplysningar. Han har givit mig en statistik rörande antalet disciplinära bestraffningar för spritmissbruk, som under dessa år ålagts vid Stockholms station. Därav framgår, att det 1912 var sammanlagt 158, 1913 131, 1914 117 och 1915 108. Detta säger ju ingenting i och för sig självt, om man icke gör jämförelse med det antal man, som varit inkallade vid stationen. Man finner då, att detta antal går i rakt motsatt riktning. 1912 voro 2,126 man och 1915 4,681 man inkallade. Denna statistik synes som sagt påvisa, att den beskyllning, som i detta avseende framlungats, åtminstone vad flottans station i Stockholm beträffar icke äger tillämpning.

Jag skulle också vilja påpeka, att motionärerna i motiveringen yttra sig sålunda: »Militärtjänsten är ofta både trist och ansträngande, behandlingen icke alltid den bästa, stundom synnerligen långt därifrån, kamratandan mången gång mindre god» o. s. v. Jag vet icke vad anledningen kan vara till att man i detta sammanhang gjort en sådan svartmålning. Sådant bidrager, även det, till att minska möjligheten att hålla rekryteringen vid makt.

Vad angår utskottets utlåtande skall jag, med anledning av

att utskottet anser utredningen böra omfatta manskap i allmänhet, be att få påpeka, att inom marinen finnes i manskapsklassen en kategori, nämligen underofficerskorpraler, som i regeln äro gifta män och hava bildat familj. Dessa kunna hava uppnått ända till 30 å 35 års ålder. Jag undrar, huru det skulle komma att verka, om bestämmelsen skulle komma att träffa även dem. Vilken stämning komme väl att uppstå bland dem och hur skall det gå med rekryteringen! Behöver man verkligen anordna förmynderskap för sådant folk? I regeln synnerligen pråktigt och plikttroget både vid flottan och kustartilleriet. Här måste man gå synnerligen varsamt fram och jag kan icke finna att det går an att för dessa kategorier träffa några undantagsbestämmelser. Även beträffande korpralerna är jag mycket tveksam, om det över huvud taget kan vara lämpligt ens för dem med sådana bestämmelser. I varje fall säkerligen icke för sådana, som bildat familj. Jag skulle därför vilja ha till protokollet antecknat, att om denna utredning kommer till stånd, den bör göras mycket försiktigt. Jag gillar fullkomligt den synpunkt, som arbetar för ökad nykterhet, men jag tror, att man bör vara varsam, så att man icke skapar undantagslagstiftning för vissa kategorier av svenska folket, där sådan icke behöves! I övrigt ber jag att fullt och helt få instämma i vad friherre Fleming sagt.

Om inskränkning av möjligheten för värnpliktige m. fl. att inköpa brännvin.

(Forts.)

Herr Nyländer: Endast ett par ord med anledning av vad herr kommandörkapten Ericson senast yttrade, rörande utskottets utlåtande.

Jag ber då att få påpeka, att utskottet i motiveringen till sitt förslag med bestämdhet framhållit, att den ifrågasatta utredningen bör avse, dels att fastställa graden av de föreslagna inskränkningarna i inköpsrätten, men dels ock att undersöka, till vilka grupper av ifrågavarande personer dessa inskränkningar böra utsträckas; endast en sådan närmare utredning torde, anser utskottet, därvidlag kunna angiva det lämpligaste tillvägagångssättet i varje fall.

Häri genom synes mig utskottet hava på ett nöjaktigt sätt möjliggjort, att ett eventuellt förslag icke nödvändigtvis skall behöva omfatta eller beröra sådana personer av manskaps grad, om vilka herr Ericson nyss talade.

Jag tror att kammaren gör klokt uti att biträda utskottets förslag, till vilket jag alltså herr talman, anhåller att få yrka bifall.

Herr Gullberg: Endast ett par ord.

Det har varit anmärkning mot vad som står i motiveringen i motionen. I avseende på själva uppgifterna där vill jag nämna, att jag framfört ungefär samma tankar, som jag tillkännagav här i kammaren under diskussionen för ett år sedan. Sedan framförde jag dem inför nykterhetsgruppen, och så sammanskrevos de av en ledamot i andra kammaren. Beträffande uppgifterna om en del av förseelserna undrar jag, om de icke äro hämtade från södra Sverige.

Om inskränkning av möjligheten för värnpliktige m. fl. att inköpa brännvin.

Och vad beträffar det goda förhållandet med avseende på Stockholms station, som herr Ericson anförde, undrar jag, om det icke sammanhänger med Stockholmsystemets inskränkningar för manskapet med avseende på rätten att köpa spirituösa drycker.

(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt;

och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas medkammaren.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 159, till Konungen angående åtgärder till beredande av en mera tryggad ställning åt lärare vid småskolor och mindre folkskolor samt biträdande lärare vid folkskolor.

Anmäldes och bordlades:

konstitutionsutskottets memorial nr 17, angående fullbordad granskning av de i statsrådet förda protokoll;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskild ersättning till vissa flottan tilldelade värnpliktiga under mobiliseringstjänstgöring samt en i ämnet väckt motion;

nr 115, i anledning av väckt motion angående särskild ersättning till vissa armén tilldelade värnpliktiga under mobiliseringstjänstgöring;

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av överskott i Djurgårdskassan till vissa byggnads- med flera arbeten vid Ulriksdals, Haga och Drottningholms slott m. m.;

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utredning rörande frågan om förbättrade sjöfartsförbindelser med England;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen ävensom i särskilda avlåtna propositioner gjorda framställningar om vissa anslag för utgifter för kapitalökning i avseende å statens järnvägar och vattenfallsverk jämte i dessa ämnen väckta motioner;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ifrågasatt överenskommelse mellan Kungl. Maj:t och kronan, å ena, samt Västergötland—Göteborgs järnvägsaktiebolag, å andra sidan, angående vissa förutsättningar för eventuell framtida inlösen för svenska statsverkets räkning av bolagets järnväg mellan Torved och Gullspång m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 120, i anledning av väckt motion om ersättning åt viss från Uddevalla till Göteborg förflyttad järnvägspersonal för av flyttningen föranledda kostnader;

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa

ändringar i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar m. m. samt en i ärendet väckt motion;

nr 122, i anledning av väckt motion om åvägabringande av utredning angående en för stora fartyg användbar farled mellan Baggensfjärden och Lilla Värtan m. m.;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av räntan å lån från fonden för rederinäringens understödjande;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade bestämmelser för lån från fonden för befrämjande av hantverk och därmed jämförlig mindre industri;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse om återtagande av i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anvisande för år 1917 av vissa belopp för anläggande av ny docka vid flottans station i Stockholm m. m.; och

nr 127, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om bidrag till Sveriges allmänna exportförening;

bevillningsutskottets memorial och betänkande:

nr 29, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande viss del av utskottets betänkande nr 22, i anledning av väckta motioner angående tillägg till bestämmelserna om ersättning till följd av statsmonopol å tobakstillverkningen; och

nr 30, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny förordning angående villkoren för postbefordran av tidningar och andra periodiska skrifter, dels ock i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets memorial nr 51, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bankoutskottets utlåtande nr 42, i anledning av väckt motion angående pension åt förra poststationsförestånderskan Anna Broberg; ävensom

jordbruksutskottets memorial:

nr 94, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett statsstuteri vid Ottenby;

nr 95, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande punkt 10 i Kungl. Maj:ts proposition nr 198 angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar; samt

nr 96, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående tillsättande av en jordkommission.

Justerades tretton protokollsutdrag för denna dag ävensom första kammarens protokoll för den 19 innevarande maj.

Onsdagen den 24 maj.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 3,45 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
